

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 4. zvezka.

	Stran
Dr. Andrej Čebašek. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	97
V mislih. (Zložil <i>M. Prelesnik.</i>)	99
Deteljica. (Novela. — Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	100
Od doma. (Zložil <i>A. Zdénčan.</i>)	104
Vrt, vrt! (Povest. — Spisal <i>I. Štrukelj.</i>) [Dalje.]	106
Na izprehodu. IV. Pri razvalini. (Zložil <i>Anton Hribar.</i>)	113
V albanskih gorah. (Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem dnevniku priredil <i>dr. A. Karlin.</i>) [Dalje.]	114
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	124
Književnost	127

Slovenska književnost. Popevčice milemu narodu.

Na platnicah.

Pogovori.

Slike.

Dr. Andrej Čebašek	97
Berač. (Risal <i>Ant. Koželj.</i>)	105
Grottaferrata: Grški samostan	115
Albansko jezero. (Pogled s Castel Gandolfo.)	119
Trg v Zanzibaru. („Črtice s potovanja v Afriko.“)	121

Listnica uredništva. Gosp. I. G.: Zakaj ne pišemo vsake nove vrste v pesmih z veliko začetnico? 1. Zato, ker nikakor ni potrebno. Potrebno bi bilo tedaj, ko bi pisali pesemske vrstice kar naprej od roba do roba. 2. Ni koristno, ker bravec po naši pisavi lože umeva, kje je novi stavek, in kje se nadaljuje isti stavek. 3. Ni naravno, da bi se sredi stavka pisale velike črke; novo vrsto kaže dovolj že prostor sam. 4. Čehi splošno pišejo in tiskajo po tem načinu; na to je opozoril že „Zvon“ in se sedaj tudi sam po tem ravna. Verjemite, kmalu se bodele tudi Vi z drugimi vred s tem načinom sprijaznili tako, da Vam bo rajši zoprni nasprotni — s samimi velikimi začetnicami. — „*Amerikanskemu Slovencu*“: Pravite, da smo „zmirom pripravljeni dati kako brco Ameriki in Amerikancem“ (VII., šte. 6). Tako bi mi ne dali tiskati, ker ni resnično. Za svoje rojake v Ameriki imamo ljubezen, in kadar moremo, pišemo tudi radi o njih. A mi ne moremo nič za to, da pride kak nerodnež iz Amerike domov, ki tukaj ni vzgled kreposti. Takega je imel pred očmi pisatelj „Amerikanca“ v letniku 1897. našega lista. Čemu bi dobrohotne ljudi dražili brez potrebe!

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. X. in XI.
po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Dr. Andrej Čebašek.

(Spisal dr. Fr. L.)

„Mož, ki ima poleg velike ljubezni do sv. katoliške cerkve tudi mladeniško navdušenost za svoj narod in nenavadne duševne moči, ne more ostati skrit in nepoznan med svojimi rojaki. Tak mož je dr. Andrej Čebašek, ki sicer nikdar sam ob sebi ne gre rad v javnost, temveč je rajši v tihoti nepoznan: vendar je njegovo ime častitljivo in se s spoštovanjem izrekuje blizu in daleč. Saj je pa tudi tega vreden zaradi plodovitega svojega delovanja in lepih lastnostij, ki ga dičijo.“ Tako smo še nedavno pisali na drugem kraju o blagem možu, ki nam je bil veliko število let ne samo več učitelj in prednik, ampak tudi skrben voditelj in podpornik na poti našega delovanja. Sedaj ga pa že krije črna zemlja. Zapustil nas je tako naglo, kakor bi se mu bilo mudilo; in tako skoro ne vemo, kako se je moglo vse to zgoditi.

S svojim delovanjem za cerkev in za narod je pokojnik zaslužil, da mu postavimo v listu trajen spominik.

Andrej Čebašek se je rodil v smledniški župniji na Gorenjskem dné 14. listopada l. 1820. Njegovi stariši so bili pošteni in jako pridni. Ko je mali sinček pokazal v domači šoli svojo bistro glavico, dali so ga v Ljub-

ljano šolat se. Tukaj je bil v letih 1830. do 1832. v normalni ljudski šoli, potem v gimnaziji od l. 1833. do 1838., na liceju ali filozofiji pa v l. 1839. in 1840. Po dovršenih teh šolah je stopil v bogoslovje, katero je dovršil v naslednjih štirih letih 1841. do 1844. V mašnika so ga posvetili dné 30. malega

srpana l. 1844., in nato v vinotoku nastavili za bogoslovskega adjunkta. V tej službi je marljivo nadaljeval bogoslovsko učenje in naredil l. 1845. dve ostri preskušnji za doktorsko čast na graškem vseučilišču. V istem letu pa so ga sprejeli v višje duhovsko izobraževališče Augustineum na Dunaju, kjer je napravil dve ostri preskušnji in dosegel doktorsko čast dné 4. listopada l. 1847.

Ko se je povrnil domov, nastavili so ga za kapelana v Stari Loki, kjer je ostal tri leta, potem pa meseca listopada l. 1850. za kapelana v Mengišu. A tukaj ni ostal dolgo. Izpraznjeno je bilo tedaj mesto

bogoslovskega profesorja za veronauk ali dogmatiko. Dné 1. mal. travna l. 1852. je delal dr. Čebašek za ta namen potrebno izkušnjo ali konkurz in bil v vinotoku istega leta nastavljen za profesorja dogmatike in metafizike na ljubljanskem bogoslovnem učilišču; l. 1859. pa je začel učiti še (tedaj na novo

Dr. Andrej Čebašek.

uvedeno) fundamentalno teologijo ali nauk o podlagah sv. katoliške vere in cerkve.

Zaradi odličnega delovanja v tej službi so mu l. 1872. podelili častno in važno službo semeniškega vodje. Tisto leto je bil imenovan tudi za častnega kanonika. Veliko število duhovnikov ljubljanske škofije pozna dr. Čebaška kot svojega vodjo. Bil je resnoben, natančen in včasih tudi oster, kadar je bilo treba, a vedno je kazal tudi dobro in ljubeče srce. Bogoslovci so to dobro vedeli in rekli, da gospod vodja ima mehko srce pod trdo skorjo.

Vodja Čebašek je rad podpiral vsako delo bogoslovcev za duhovsko izobrazbo in narodno prosveto. V svojem postopanju se je držal vedno zlate srednje poti, da je sicer natančno pazil na vsak korak svojih gojencev, ne da bi se bil vtikal v vsako malenkost.

V tej službi je ostal dr. Čebašek do l. 1880.; imenovan je bil namreč za kanonika ljubljanske stolne cerkve in v semenišču dobil za naslednika novega kanonika, dr. Gogalo. Vendar je ostal dr. Čebašek še profesor dogmatike in sicer do jeseni l. 1885. L. 1886. je dobil častni naslov papeškega domačega prelata in kmalu potem tudi apostolskega protonotarja. L. 1894. na Veliki šmaren je obhajal svojo zlato mašo. L. 1896. pa je bil imenovan za stolnega dekana.

Ne samo navadni njegovi učenci, ampak zlasti taki, ki so bili pozneje sami profesorji, so priznavali radi in pogostoma, da je bil dr. Čebašek jako marljiv in goreč profesor. Bil je tudi še v poznejših letih ves navdušen za svoj predmet. Tako umevamo, zakaj se je nekako težko ločil od svojega tako priljubljenega dela, in zakaj si je pri svojih učencih postavil trajen spomin na lepe nauke.

A njegova prirojena pridnost mu ni dala, da bi deloval samo za svojo dolžnost: kjerkoli je bilo treba kaj storiti za čast božjo, bil je dr. Čebašek rad pri delu.

Kot pisatelj ni izdal velikih del, pač pa je spisal manjše knjižice v slovenskem jeziku in pomagal pri večjih delih. L. 1856.

je izdal skupaj z drugimi duhovniki „Govornik“-a. Od l. 1857. je sodeloval pri „Svetem pismu“, katero je ukazal izdati tedanji škof Anton Alojzij Wolf. L. 1863. je izdal z drugimi tovariši vred „Zlati vek“, spominsko knjigo ob tisočletnici sv. Cirila in Metoda. Ker je bil posebno udan sv. očetu, spisal je l. 1869. knjižico: „Zlatomašnik Pij IX.“, in l. 1870.: „Papeževa nezmotljivost“, kateri obe je izdala „Katol. družba“. Urejal je par let tudi „Glase katoliške družbe“. Zlasti pa je veliko pisal za cerkveni list „Zgodnjo Danico“ in sicer celo do predlanskega leta. Iz tega vidimo, da je dr. Čebašek zmerom sukal pero v prid svojemu narodu, kadar je bilo potrebno za sveto katoliško stvar.

Dr. Andrej Čebašek je bil goreč pridigar. Dokler so mu dopuščale telesne moči, je pogostoma pridigal ob slovesnih prilikah, kakor ob novih mašah in ob raznih cerkvenih slovesnostih. Njegovi govori so bili vedno jedrnati, razvidno sestavljeni, polni bogatih naukov; zlasti pa se je odlikoval govornik s svojo navdušeno, ognjevito besedo. Na Dobrovo pri Ljubljani, kjer je med šmarnimi mašami sloveča božja pot, hodil je pridigat in opravljat službo božjo 26 let. Rad je hodil tudi k Devici Mariji v Polju pri Ljubljani, kjer so ob nekaterih prilikah obilni shodi. In kadar se je obhajala kaka večja slavnost, vselej so naprosili kanonika Čebaška za slavnostnega govornika, kakor pri slavnostni besedi ob petdesetletnici papeža Pija IX., Leona XIII., ob katoliškem shodu i. dr. V takih govorih je poudarjal vernost Slovencev in pa ljubezen do mile domovine. Poleg tega je neštevilnokrat poprijel za besedo ob raznih shodih in v zborih in navdušil poslušavce s svojo ognjevitostjo.

Dr. Čebašek ni nikdar skrival svoje ljubezni do domovine, ampak jo je izražal vselej, kadar je bilo primerno. Vedno je rad podpiral narodno stvar, kakor književnost in književnike, društva, sklade. A rodoljubja ni umeval tako, da je treba samo veliko vpiti, marveč tako, da je treba dejansko delovati, čeprav tiho in neočitno.

Pri narodnih in verskih društvih je bil do svoje starosti jako delaven ud in bil na častnih mestih (veliko let podpredsednik „Katoliške družbe“, predsednik „Duhovskega podpornega društva“ itd.).

Pokojni dr. Čebašek je imel korenit, moški in krepak značaj in jako živahen temperament tudi v svoji visoki starosti. Odlikoval se je pa z nekaterimi posebnimi lastnostmi. Jako je bil odkritosrčen in povedal vsakomur, kar mu je šlo. Četudi se je odlikoval po važnih službah, kakor tudi po veliki učenosti, vendar je bil ponižen in v občevanju prijazen. Vneto je ljubil sv. cerkev, katero je v pridigah rad poveličeval; jako udan je bil njenemu glavarju, papežu. Zato je rad žrtvoval kaj v podporo sv. očetu. Prav znamenito je tudi, da je učeni mož posebno rad poslušal božjo besedo; največje veselje mu je bilo poslušati dobre pridige. Kjer bi se ga nihče ne bil nadejal, zagledal je dr. Čebaška med preprostimi poslušalci. — Omeniti moramo naposled tudi njegovo dobrodelnost. Kadar se je osnovalo kako dobrodelno katoliško društvo, vselej se je oglasil dr. Čebašek z bogatim darom. Nad tisoč goldinarjev je n. pr. podaril še v življenju tukajšnjemu deškemu sirotišču Marijanišču, zaradi česar tudi njegovo podobo najdeš med dobrotniki v zavodu; šenklavški cerkvi v Ljubljani je kupil krasen in velik lesteneč;

dobrotnik je cerkvi rojstvenega kraja (zato njega častni občan), kjer tudi svojih sorodnikov ni zanemaril.

Dr. Čebašek je bil v vsem življenju trdnega zdravja, da skoro niti vedel ni, kaj je bolezen. V starosti je nekoliko shujšal, vendar je bil vedno živahen in čilega duha. Letos je pa znatno upadal. Dne 23. prosinca je zadnjič maševal. Zgrabila ga je huda črevesna bolezen in mu prizadela neznosno trpljenje. Prejel je sv. zakramente in se pripravil za odhod s tega sveta. Vse svoje časne stvari je bil že poprej uredil. Umrli je dne 27. prosinca t. l. ob jedni po polnoči. Drugi dan ob 4. uri popoldne je jako veličasten pogreb sklenil njegovo svetno pot. Udeležile so se ga poleg obilnega občinstva tudi srednje šole, ker je bil dr. Čebašek pri njih škofijski komisar za veronauk.

Za dediče svoje zapuščine je določil ljubljansko Vincencijevo družbo, ki ima izplačati večji del imetja za razne dobre namene. Tudi dijakov ni pozabil in je še v življenju napravil dijaško ustanovo.

Pokojni dr. Čebašek je bil bolj majhne a krepke postave; hodil, govoril in gibal se je vedno urno. Tudi v pozni starosti je jako zgodaj vstajal. Potoval ni rad, a veselilo ga je, ako ga je kdo obiskal.

Ž njim je zatonilo v večnost plodovito življenje: bodi mu trajen spomin!

V mislih.

Kakó je pa dnes poreden
ta sicer beli sneg:
Ah zdaj, zdaj zaviti, zamedeni
bo dol in plan in breg!

Gazú ni nikjer na cesti,
to lep bo pot nocoj!
V tem metežu, ah, zabresti
vsak potnik mora koj.

A jaz bi dnes rad pohitel
domov, čez plan in breg;
bil lep bi večer tam, svitel,
pa brani mi ta sneg . . .

Pa medi, ti sneg, le medi,
Zamedi dol in plan,
do dragih pa mójih — vedi —
še drug je pot mi znan!

Ta pot ne pozna zameta,
ni mraza, ni snega,
in hitro, kot tica leta,
me vede pot le-tá.

Ah, misel ta pot je, vedi!
Glej, v mislih sem že tam!
Ti, sneg, le poljubno medi! —
že s svojci tam kramljam.

M. Prelesnik.

Deteljica.

(Novela. — Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

VII.

Za pol ure je bila Miklavževa dvorana izpremenjena v obednico. Gospe, ki so odvédle deco spat, so se vrnile, in cela družba je vesela in radostna posedla krog mize. Deteljica je sedela na gorenjem koncu. Prvo mesto je imel Karol, „stoloravnatelj“, ob desni mu je sedel Pavel, ob levi Hugon. Poleg Pavla so določile gospe mesto angelčku Adeli, ob Hugonu so posadili Julko. Drugi so posedli vsi po vrsti, a tako, da so bili oni, ki so redno imeli drug drugemu največ povedati, skupaj. Navadno je pri takih obedih in večerjah izpočetka molk. Šele sčasoma se razvežejo jeziki, katere ugrije vino, in prične se živahna zabava.

V tej družbi ni bilo tako. Morda je bil tega vzrok Miklavž, ki je spravil s svojimi darili vse v dobro voljo, morda so pa sedeli tudi tako srečno izbrani, da se ni nihče dolgočasil in iskal snovi za govor pri mrzli zimi, gosti megli in pustih vsakdanjih malomestnih novicah. Med vsemi je še najmanj govoril Karol, kakor je bila že njegova navada. Pil je čvrsto, gledal s črnimi očmi po družbi, kadil cigareto za cigareto, a včasih se tako dobrovoljno nasmejal, da je pokazal izpod gostih črnih brk lepe, svetle zobe. Pavel in Hugon sta izkušala zabavati angelčka. Bila sta dovtipna, vesela, stregla sta z jedjo, vinom in finom pecivom. Julka in Adela sta bili tudi veseli. Toda to veselje ni bilo ono razposajeno, razkošno veselje, kakor ga kažejo prepogosto mlade gospice, ki so že davno po ljubavnih pismih, skrivnem srečavanju in spogledovanju, po plesnih promenadah in lascivnih glediščih zaigrale ono deviško skromnost in boječnost, kateri se svet roga in posmehuje, a pošten človek jo hvali in občuduje, temveč to je bilo ve-

selje v pravi, četudi preprosti nedolžnosti. Hugon je pripovedoval Julki o vojaškem življenju, o manevrih, o trpljenju in vročini, pa tudi o zabavah in o častniških večerih. Julko je zanimalo vse. Kaj bi je ne? Vzgojena je bila v samostanu, učila se je mnogo, bila je vedno ljubljenska mater učiteljic, toda zunanjega sveta, njega vršenja in vrvenja je poskusila še malo. Druga pot ji ni bila znana kakor od doma v samostan in iz samostana zopet domov v domače mestece k mamici, dokler je bila še živa, kasneje pa k dobremu očetu.

Pavel pa ni bil vojak, zato mu ni bila taka snov zabave ugodna. O Dunaju in o dijaških letih tudi ni hotel govoriti, še manj o pustih tožbah in odvetniških aktih. Zato je poskusil drugače.

„Gospodična, zakaj ste vedno doma? Poldrugo leto sem tukaj, in vas komaj dobro poznam?“

„Mama ne gre skoro nikamor. Brez nje pa jaz tudi ne grem. Če je vreme ugodno, napravimo ob nedeljah izlet. Tam se pa poživim za celi teden in družbe nič ne pogrešam.“

„Ali vendar! Včasih vam mora biti dolgčas, ker ste tako sami!“

„Sama? Saj nas je doma lepa družina. Še kako rada bi bila sama, pa mi Rajko in Minka ne dasta nikoli mirú. K drugim deklicam pa ne grem, samo k Julki, ali ona k meni.“

„Zakaj pa ne greste? Ali vam ne ugaja njihova družba?“

„Gospod doktor, saj veste, da ni lepo, če bi opravljala. Ne smem jih kritikovati!“

„To pa res ni opravljanje. Saj sodite le sebe, zakaj da niste za tako družbo!“

„Sebe, da, saj sem res tako čudna; zadnjič so mi celó rekle, da sem prismojena!“

„Nečuveno, gospica; kako se drznejo kaj takega!“

„Morda govore prav, kaj veste!“

„Ni res, ne govore prav, ne. To je naravnost žaljivo! In zakaj so tako rekle?“

„Zato. Povabile so me zadnjič, da se gremo k ‚žeganemu studentu‘ drsat. Mama mi je dovolila, ker ve, da se rada drsam in da je zdravo, če se nekoliko okrepim.“

„Gotovo, gospica.“

„Šle smo. Ker sem dopoldne brala nekaj Gregorčičevih pesmij, šumelo mi je še vse po glavi. Zato sem gredé navajala na pamet nekatere kitice, pa sem bila menda preveč navdušena, zato so se mi začele smejati. Ali drugih ga nobena ne pozna, in kadar hočem kaj govoriti o slovstvu, se mi smejó. Takoj sem sklenila, da ne grem nikamor več ž njimi. Pridemo na led. Tam se je že drsalo nekaj tistih naših mladeničev, ki živé po mestu brez pravega poklica. Kakšen krik in vik je bil, ko so nas zagledali! Vsak je skočil k jedni ter ji vzel smuče in hitel pripenjati na noge. K meni je pa prišel tisti dolgopeti gigerl Bartel Jože ter mi tudi kar s silo vzel drsalke. Tega človeka ne morem trpeti. Kako neslano je blebetal, ne morem povedati. ‚Vaše lepe nožice, nebeški obrazek, zlati lasci, za hlapca bi vam bil, oh srečna, zlata duša, rajsko dete —‘, tako je gostolel in me jezil, da sem kar ustnice grizla. Ker nisem hotela dovoliti, da mi pritrđi smuče na nogo, pokleknil je siloma predme in mi hotel pomagati. A z roko se je dotaknil tako nedostojno noge, da je vse zaškripalo po meni in nisem nič vedela, kako je prišlo, da sem ga tako sunila z nogo, da je omahnil na tla. Vstal je, otrebil se snega in nabral tisti topi, neumni obraz še bolj v brezizrazne gube ter rekel: ‚Kako je hud ta otrok!‘ Besedo ‚otrok‘ je pa tako poudaril, kakor bi rekel: katera se z nami ne pajdaši, tista je še neumna goska.“

„Fantalin grđi! Čast vam, Adelica! Še premalo ste ga sunili. Meni je tudi silno priskuten ta človek!“

„Cin-cin-cin! Posluh!“ Karol se je dvignil in s sonornim baritonom ponovil: „Gospôda,

posluh!“ Ko so vsi obmolknili in gledali na Karola, nadaljeval je počasi: „Kot stoloravnatelj pri nocojšnji mizi dajem besedo — komu? — ne uganete, dajem besedo samemu sebi.“

„Živio! peresce Karol ima besedo! Karol govori!“

„Mislite, da bom govoril. A motite se. Saj govorite vi zadosti, ter pozabljate na polne čaše pred sabo. Zato ne bom govoril, ampak — Ti zvončki — —“. Zapel je glasno, zvonko priljubljene zvončke, vsa družba je udarila za njim, kmalu so bile čaše izpraznjene in zadonela je dovršena salva — prrrum! Ko so bili kozarci zopet natočeni, oglasi se za besedo notar.

„Gospod notar imej besedo“, naznani slovesno Karol.

„Jasna gospôda, slavna deteljica! Prijetna dolžnost mi je, da pooblaščen izrekam v imenu vseh družin slavni deteljici najiskrenejšo zahvalo za nocojšnji večer, ki bo neizbrisen v spominu naših malih sinkov in hčeric. V znak hvaležnosti sprejmi slavna deteljica skromen spominček na današnji večer!“ Notar dvigne izza mize lepo izrezljan okvir, za katerim se prikaže velika naslikana trolistna deteljica. Na listih so bila imena Karol, Hugon, Pavel. Čez podobo je bilo brati v velikih barvanih baročnih črkah: Neka Bog poživi slavno deteljico! Vsa družba je pozdravila mladeniče z burnim „živeli!“ Karol je sprejel diplomo, kozarci so zazveneli, vmes je pa zaorila napitnica: „Mnoga leta srečni bili, mnoga leta živeli!“

Tedaj se je razpredla vsesplošna debata, kam bi tablo obesili. Sklenilo se je, da bo imela častni prostor v Pečarjevi gostilni na steni za skupno mizo. Zabava je bila vseobča, vesela, glasna. Če povemo, da je celó dobrodušni adjunkt Kotek imel napitnico v verzih, zadostuj, da zamisli vsak, kako živo je bilo vsem razigrano srce. Polnoč je že odbila, ko so se poslovili.

Hugon se je na pragu poslovil ljubeznivo in prijazno od Julke, katere roko je nehoté majčkeno in rahlo stisnil, rekel še lahko noč Pečarju in šel za drugo družbo.

Karol je stopal sredi ceste, trdo, počasi. Pavel je pa podal roko Adelici, da ji ne bi izpodrsnilo na slizki cesti. Ovila je tenko roko krog njegovega komolca, a tako rahlo, da je dr. Dolenec ni kar nič opiral, a zdelo se mu je, da plava ob njem, ne da bi se dotikala zemlje.

VIII.

Da vreme deluje na človeka, to je bilo že sto- in stokrat dokazano in zapisano. Saj živimo v zunanjem, materijalnem svetu. Vtiske dobivamo od zunaj, ti pa vplivajo na našo dušo, na mišljenje in domišljijo. Ne pravim, da bi vreme določevalo naše mišljenje kot naziranje; ne. Vreme le vpliva na tisti živčni stroj, ki je v tesni zvezi z delovanjem naše duše, tako da tudi duša ne more uspešno delovati, če je v tem živčnem delovanju nesoglasje. Sicer pa ne moremo kar tako tebi nič meni nič samo vreme dolžiti vsega; večkrat že pride tako, da se nam zavre duševni tok idej, sklepanja in mišljenja. V tem spoznavamo neko neugodnost, duševno nesrečo, neskladnost in tedaj smo nevoljni, nestrpljivi; pesniki so ob takih prilikah nesrečni in tožijo bledemu mesecu in gluhim zvezdam bolečine svojega srca; deklice so tedaj melanholične, da jim odpove vsaka duševna sila, da povešajo glavice kot poparjen makov cvet in vzdihajo kot zaklete kraljične; gospodarji so jezni, gospodinje zadirčne in drugi kažejo zopet po svoje, da jim nekaj ni prav, a sami ne vedó, kaj. To stanje bi lahko zvali neko duševno bolezen, in malo jih je, kateri bi nikdar tako ne oboleli. Le popolnoma trezna in junaško mirna narava, močna volja in bister duh pogazi in porazi take duševne megle in prisili zopet solnčni žarek v dušo.

Taka, ne vem ali nesrečna, ali melanholična, ali jezna na ves svet sta bila pustega zimskega popoldne dr. Pavel Dolenec in dr. Hugon Rus. Posla nista imela, doma jima ni bilo obstanka, zlasti ker mentorja Karola ni bilo pri njiju.

„Vidiš, Pavel, ali ni to grozna usoda, če človeka zanese v tako malomestno gnezdo?

Družbe nimaš, zabave nobene, ne gledišča, ne koncertov, niti poštene kavarne — nič. Če nisi vedno na cesti ali v pisarni, tedaj sedi nekje, zdehaj in čakaj, da te pride kdo poklicat k bolniku —.“

„Ali pa pij“, pripomni Pavel.

„Tako je, ali pa pij!“

„In človek zleze v pijačo in pijanost, da sam ne vé, kdaj.“

„Ni drugače! Estetičnega užitka ne dobiš nobenega, če bi dal desetake zanj. Zato okorevamo in pozabljammo na ves svet ter živimo prozaičnim aktom pa — pijači.“

„Ljudje bodo kmalu za nami kazali: Pijanci. In si ne moreš pomagati!“

„To je grozno, ker ne umevajo, kaj se pravi, če je izobražen človek brez duševne hrane, brez družbe, sploh brez vsega, kar bi mu razvnelo duha in poživilo srce.“

„Da sva imela ta denar na Dunaju! Celi dan sem prepariral in delal, zvečer sem šel v gledišče h klasični igri, pa sem se odpočil, česa navadil, in imel za tistih borih par krajcarjev estetičen užitek, da sem se drugo jutro zopet ves navdušen lotil dela. In tukaj?“

„Tukaj te pa stane skoro vsak večer več, kakor na Dunaju najsijajnejša zabava pri koncertu ali v gledišču — in —.“

„In kaj imaš od tega?“

„Zjutraj strahovitega mačka.“

„In to je grozno, kakor smo mi začeli. Jaz sem že ves nervozen od samega alkohola!“

„Meni utriplje včasih srce tako, da se kar bojim srčne kapi.“

„Sam alkohol, verjemi, nič drugega!“

„Vražji alkohol, to je grozen strup! In ta strast! Saj mislim, da ne smem spat, če ga nimam več kakor dosti.“

„Strast, strast? Kaj je strast? To ni nič drugega, kakor izpremenjena telesna, organska konstitucija poleg nezmožne volje. Izpočetka se narava upira, potem se navadi, nato pa kar zahteva, česar se je prej bala.“

„Prav zato jaz čimdalje resneje mislim, da moram ali v glavno mesto, ali se pa oženim.“

„Kdaj bi se že jaz! Ali te ženske!“

„Obupati tudi ne smemo, saj se potem itak vse neha. Če je družinsko življenje povsodi raztrupano in skrhano, potem mora pa z družinami vred tudi človeška družba v kratkem propasti.“

„Tega ne mislim. Saj se v javnosti ne vidi in ne čuti to, kar se godi v družinah za kulisami. In tega se jaz bojim. Jaz hočem in iščem v družini mirú, sreče, poezije, vzorov. Če pa teh ne dobim, pa rajši vidim, da se čimpreje izpijem.“

„Popolnoma moji nazori. Ali pripomnim, da bi bilo treba poseči po cvetu, ki še ni bil nikoli dotaknjen —, dobiti bi moral čisto bitje za ženo. Da sem le zagotovljen ljubezni, potem bi iz take žene vzgojil vzorno gospodinjo, ljubečo soprogo in požrtvovalno mater.“

„Pavel, ta misel ni napačna. Zakaj, ko ženska jedenkrat sfrči, potem je vera vanjo izgubljena. Omoži se ti vsaka zato, da pride pod streho. Vzame ti vsakega, pred oltarjem mu podá roko, naj bi bil tudi zakrit, kakor se je Jakop poročil z Lijo, ker ga je Laban osleparil za lepo Rahelo. Ali Jakop se je tedaj jezil in še za Rahelo služil, ker je bila ljubezen v njegovem srcu. Toda sedanje ženstvo se ti bo rogalo v obraz, češ, saj nisem tega grdega moža vzela; poročila sem se le z njegovim naslovom — doktorskim, profsorskim, uradniškim!“

„Istina, Hugon. Vzori ginejo, ginejo pa zato, ker ni prave vzgoje. Matere so bolj prismojene kakor hčere. Vse jim dovoljujejo, samo da bi koga ujele na limanice in bi preskrbele svoje hčere. Nazadnje bi res ne bilo čudno, če bo na svetu čimdalje več svobodnih fantov, pa tudi čimdalje manj poštenja. Nekdanji Rim vstaja od smrti.“

„Kam sva zašla! Ako bi naju slišalo kako žensko bitje, kamenjalo bi naju. Morda sva prevelika pesimista.“

„Pesimista gori, pesimista doli. Odpri oči in glej, in skoro ne moreš drugače soditi. Ali kljub temu ostane trdno to, kar sem rekel izpočetka, da grem odtod, ali se pa oženim, in sicer, povem ti odkrito, poskusil bom z Adelico.“

„Pavel, ti že ljubiš! Gorjé, ko Karol to začuje!“

„Ni res, da bi ljubil. Čislam in spoštujem jo, v kolikor sem jo mogel spoznati na Miklavžev večer. Če se vname med nama še ljubezen, tedaj odpade jeden listek deteljici.“

Vstal je in šel po sobi gori in doli, pogledal skozi okno na nasprotno stran, kjer so stanovali kontrolorjevi. Rad bi bil z očmi prodrl skozi tiste ledene cvetlice in tamkaj zagledal in poprašal Adelico: „Kaj ne, da se nisem motil o vas? Vi niste, kot jih je premnogo, vi ste tako dobri in blagi!“

Hugon je zvijal cigareto, pogledal Pavla in bil prepričan, da se v njegovem srcu nekaj oživlja in dviga, kar ni samo čislanje, samo spoštovanje, ampak vse kaj več, vse kaj drugega. Toda ni ga dražil in mu ni nagajal. Molčal je in mislil, mislil tudi na Miklavžev večer. Saj tudi njemu ni šel več iz spomina angelček, tudi on se je moral vojskovati, da bi pozabil Julko. Ali koga pozabiti hoteti, se pravi, vedno nanj misliti.

Tisti večer je že dolgo časa gorela svetilka nad mizo pri peči v Pečarjevi gostilni. Pri mizi sta sedela Hugon in Pavel ter brala časnike. Pred sabo sta imela vsak četrtinko cvička in veliko zeleno steklenko radgonske slatine. Julka je pa sedela pri peči na svojem navadnem stoličku in tudi brala — brala prvič „Desetega brata“. Vsa je živela v povesti; Krjavlju se je tako smejala, da je knjigo zaprla in Hugonu pripovedovala, kako je Krjavelj hudiča presekal. Z Manico je čustvovala in kar sama bi bila rada taka grajska Manica, da bi se z Lovretom izprehajala, brala in se učila.

„Čin-čin-čin, čin-čin-čin!“

„Gospod adjunkt je prišel!“ Julka odloži knjigo in odhiti k vratom, pred katerimi so se ustavile Pečarjeve sani. Hlapec se je izmotal iz plaht, v katere je bil zavil noge, adjunkt je pa izlezel zavit v silni kožuh počasi s sedeža.

„Dober večer, gospod doktor! Ali vas kaj zebe?“

„Ves sem trd, Julka; huda, strupena zima!“

Kar v kožuhu je šel v sobo, pozdravil: „neka vaju!“ ali nista še odzdravila, ko dvigne Karol v vsaki roki veliko kožuho-
vinasto rokavico in vsklikne: „Za božjo
voljo! Ubi terrarum sumus! Taka zima, mraz,
vidva pa pijeta vodo, take strašne posode
vode — brrr — sedaj me še bolj zebe!“

„Kaj vam smem prinesti, gospod doktor?“

„Julka, vode gotovo ne; drugo pa, kar
imate jesti in piti.“

„Karol, nič se ne jezi! Danes sva midva
po dolgi debati in stvarnem preudarku do-
gnala, da je alkohol grozen strup: ergo...“

„Ergo ga je treba uničiti, rekel je Pre-
šeren, ki je bil modrejši od vaju. Uniči se
pa s tem, da se popije — amen.“

Karol je obesil kožuh na kljuko ter si
ob peči grel premrle roke. Ko Julka pri-
nese vina, natoči do vrha vse tri kozarce in
napije Dolencu:

„Pavel, da bi bil srečen v sladkem za-
konskem jarmu!“

„Oho!“ Pavel odmakne kupico in ne trči.
Julka odide v kuhinjo.

„Kaj pa govoriš?“ vpraša Hugon, ki tudi
neče trčiti.

„Kaj govorim? To govorim, kar govori
celo mesto. Saj imata vendar' ušesa, poslu-
šajta! Vse ženske, stare in mlade, lepe in
grde, vse govore samo — dr. Dolenc in

Adelica, pa Adelica in dr. Dolenc. Zato na-
zdravljam; in ti deteljica na steni, pomni, da
bo kmalu jeden tvoj list prevlečen s črnim
papirjem. In če bodeta tudi dva, jeden bo
vedno zelen.“

„Vsi trije morajo ostati zeleni“, trčila sta
jezno Hugon in Pavel in izpraznila oba do
dna, poklicala Julko, da je odnesla vodo, in
zopet so pili suho vino. Zraven so se pa
jezili na ženske jezike in na to mestno vas,
ko ljudje nimajo drugega dela kakor zijala
prodajati, ljudi zalezavati in opravljati.

„To je vendar vražje, da kaj takega skle-
pajo“, huduje se še vedno kandidat Dolenc,
ki se ni mogel ločiti od te snovi; Lah bi
Dolencu kar v obraz povedal: „Dove duole
il dente, batte la lingua.“

„Ljubi moj“, potolaži ga ironično Karol,
ki je bil nenavadno zgovoren, „sklepa se
različno. Jaz sem danes na primer sklepal
od snega na odtisek žeblija, od žeblija na
škorenj, od škornja na nogo, od noge na
človeka, od človeka na osebo, ki se ji pravi
lopov Anton Kožar. Ljudje so pa sklepali
od nebes na Miklavža, od Miklavža na an-
gelčka, od angelčka na Adelico, od Adelice
na Pavla, od obeh pa na zakon!“

„Norci so, pijmo!“

Bridko je, kadar človek sam sebi laže!

(Dalje.)

Od doma.

Papir ni bil umetnozobčast,
z dišavami ni bil oblit;
in tudi ni bil zlatorobčast,
z rudečim trakom ne povit.

A pač! Okó na vrhu lista
na zlate črke šine mi:
pozdrav želijo slova tista
iz rójstvene doline mi.

„Od doma!“ vsklik se mi izvije,
hitreje bije mi srcé,
in pred očmi mi raj zasije,
ko v listove strmim vrsté.

Pisala roka ljubezniva,
oj roka materina je;
narekala ljubezen živa
ta skromni list za sina je.

Te črke mrtve, vrste krive
ljubezen gorko dihajo,
in slike lepe, ljubeznive
iz lista se nasmihajo.

Dà, slike ljubeznive duša
iz prošlosti privabi mi;
v teh slikah raj srce okuša
in trpkih dnij pozabi mi.

Ne, ne! opisati mogoče
z besedami ljubezni ni,
ki materino srce vroče
do sina svojega gojí.

Zato pa, mati, lepa hvala
za te trenutke sreče ti!
Nebesa naj bi poplačala
skrbno srcé ljubeče ti!

A. Zdénčan.

Berač.

Risal Ant. Koželj.

Vrt, vrt!

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

IV.

Lep je bil Koščkov vrt, vedno lep, bodisi jeseni, ko so se šibile veje pod težo češpelj, jabolk in hrušk, bodisi pomladi ob cvetju. To je bilo vse belo in živo —: seveda bučele in tički so vedeli, kako prijetno je na Koščkovem prostornem vrtu!

Tudi majnika tega leta je obetal vrt, da se bo obnesel, kakor že tolikokrat. Samo Košček ni mogel nikamor iz hiše. Koliko bi imel dela: prirezovanja, privezovanja, obkopavanja in kaj še vse, pa ni bil za nič! Andreju ni mnogo zaupal, no pa ta bi tudi ne bil utegnil vrtnariti, ker je moral živini donašati in dovažati krmo, a tudi na polju se je vrstilo delo za delom. In jeden sam človek pri hiši za delo, kaj bo to? Saj se vé, da samo dve roki pri najmanjšem posestvu ne smeta nikoli počivati, pa le še rado to in ono zaostane.

Kdo bi preštel, kolikokrat je vsak dan Košček gledal na vrt in premišljeval, kaj in kako bi?

„Naj raste, kakor vé in zna“, tako je rekel naposled in se udal, ko si ni mogel pomagati; saj drevje je ponajveč staro, nekaj bo že, a sicer bi bilo preveč škode in zamude. Oh, ta noga, da se tako počasi celi!“

Okrog desete ure zjutraj je bilo, težko, če ni bil torek tisti dan. Košček je sedel na klopi za mizo. Nogo je pestoval. „Preobvezati jo bo treba, pa me že naprej skrbi“, govoril je nekako sam s seboj, potem pa se premikal po klopi do omarice in izpil par krepkih požirkov slivovčnega poguma. In začel je varno in počasi sezuvati obutev od klobučine, pa je bil menda že neroden, ali kali, ali pa je bila noga tako strašno občutljiva, večkrat je bolešno zaječal: „U — uh — sss — boli, boli!“

Še previdneje je ravnal razvezujoč cunje na nogi. Vse ga je bolelo: noga, hrbet in roke. E, starost ga je že tlačila kolikor toliko, čeprav tega sam ni hotel nikoli priznati. Večkrat se je slišalo po prazni sobi: „U-uh — sss — boli, boli!“ predno je prišel do rane. Opazoval jo je, pa slabo upanje je imel. Seveda nad prsti je bila noga skozi in skozi predrta, to ni malenkost, ki bi bila dobra v nekaj dneh. Taka stvar se ne zaraste kar v hipu, posebno pri starem človeku ne.

„Zmerom jednako, zmerom jednako!“ zmajeval je Košček žalostno, potem pa zaklical: „Lenčka, Lenčka!“

Hči je prišla in vrata za seboj préecej zaprla, pa je že zazeblo Koščka v nogo: vsako sapico je čutil. Zato je boječe velel:

„Hitro mi daj sem mazilo — oh, še prisadi naj se mi!“

Lenčka mu je prinesla piskrček, v katerem je bilo neko mazilo, skuhano iz vsakovrstnih zelišč, in ga držala pred očetom, ki si je nadržnil na platneno cunjo nekaj tega zdravila.

„Le spravi, za jedenkrat bo že“, in polagal je obvezo na nogo.

„Ali še ni nič bolje?“ vprašala je Lenčka.

„Bolje je že, tisto ne rečem, da bi ne bilo, ali dobro še ni — sss, sedaj sem jo pa zopet razdražil — sss!“ vlekel je oče sapo vase in polagoma povijal bolno nogo.

„Dajte, bom pa jaz.“

„A kaj še! Ti veš, kje se smeš noge dotakniti! Še sam si ne ustrezem, kako bi mi ti?“

„Kaj hočem pa danes skuhati?“

„Kar te veseli, meni je vse jedno.“

„Meni tudi, samo Andrej bo godrnjal.“

„Če mu ni všeč, naj si pa prebere. Hrana, ki gospodarja preredi, za hlapca menda ni preslaba! Kako si bo izbiral!“

„Torej, kaj naj napravim?“

„Kar ti na misel pride, saj sem že rekel, da je vse dobro.“

„Vse dobro, pa vse za nič.“ Lenčka ni bila nič kaj zadovoljna z očetovim „vse dobro“, zato je šla v vežo pred peč premišljevat, kaj bi dala opoldne na mizo. Za neko jed se je že odločila, ker je takoj dobro zakurila, a za katero, to se pa ne ve, ker tisti dan pri Koščku niso opoldne nič jedli. Zakaj ne, jasno bo kmalu.

Košček je dolgo povijal in povezoval, mnogo stokal in zdihoval, predno je bila noga zopet v klobučini.

„Še jedenkrat pred nočjo, pa je prestano za danes“, tolažil se je in zopet odpiral omarico. Seveda po tolikem trudu se spodobi malo okrepčila. Sedaj mu je bilo nekako vse prav. Naslonil se je s hrbtom na zid in začel ne spati, ampak misliti. Misli so se mu pa tako-le vrstile:

Oh, presneta noga! . . . Presneta noga še jedenkrat! Kdo bi si bil mislil, da jo bom tako na lepem skupil? Človek res nikoli ne ve, kje ga nesreča čaka. Pa kar je, je . . . Kako dolgo se bo neki še vleklo? . . . Hencani presevek! Kaj pa, če je le res, da tisto leto umrje, kdor presevek pusti? E, to so same čenče! Toda, če bi pa noga . . . e, saj je že bolje. Pa — prav za prav: figo je bolje! No, no, da bi pa kar kri izmil in čevlje obul, pa bi bilo vse zdravo, to bi bilo pa tudi prehitro. Hm, pa kaj še vse lahko pride! Prasad naj pritisne . . . ali kri naj se zastrupi . . . ali če bo začelo rasti divje meso . . . Kako sem neumen! Ali je to taka reč, ako me majhno noga boli! Komaj bi bilo, da bi imel na glavi tako rano, ali na prsih, pa še tam se zacelijo. Da sem tako plašljiv! Slabeje ni: vnetja nič, drugega hudega nič . . . le malo potrpiamo, v štirinajstih dneh bom morda že plesal . . . Pa res! Ko shodim, potem bo pa resno treba misliti na ženitev. Kaj bi odlašal, koga bi naj poslušal? Polona naj molči . . . ali naj vpije . . . Andreja bom pa zares zapodil . . . vse noči . . . najbrže hodi klicat Tono . . . sedaj naj bi mu pa še prav stregel in gosposko kuhal!

„Jezus, Marija!“ začuje se ta trenutek presunljiv krik izpred peči v veži, nekaj težkega pade po tleh, burklje zaropotajo, skleda ali lonec se tudi razsuje, kuretnina pa glasno zakokodaka pred hišo.

Lenčko je vrglo. Košček je to précej vedel.

„Za božjo sveto voljo“, zatarnal je, „pa ga ni človeka blizu, da bi kaj pomagal!“

Ni bilo drugače, sam je krevljal, kolikor je mogel, hitro, da bi bil preje pri hčeri. Hitel je Košček, hitel, pa je šlo le počasi. Samo na peto je stopal, pa ga je vendar-le neznansko bolelo. Ni vedel, ali bi vpil zaradi bolečin, ali bi v hiši ostal, ali bi nadaljeval pot v vežo.

„Če je kako čudno padla — ni drugače, le pojdimo!“

Premagal je bolečino in prišel pred ognjišče. Dobro je bilo, da je prišel. Hči se mu sicer ni pobila, vsaj posebno ne, ker ni imela nobene rane, vendar zadušila bi se bila lahko, ker je imela glavo v pepelu, ki so ga shranjevali pri Koščku v zidni odprtini pod ognjiščem.

„Bog pomagaj in pa Mati Božja!“ zdihoval je Košček, vzdigovaje hčer. To ni bilo zanj lahko delo. Če bi bil zdrav, bilo bi drugače, a z nogo, na katero se ni smel opreti, katere se skoro še dotakniti ni smel: to niso mačje solze! Toda v sili ni da bi mislil na bolečino, in oče mora imeti tudi kaj srca za svojega otroka.

Kapljica je kapljico pobijala, tako vroče je bilo Koščku, ko je naslonil Lenčko v kot pred ognjiščem, da ne bi kam omahnila. Drugače so jo ob takih nesrečnih prilikah vselej nesli na posteljo, a Košček bi tega ne mogel storiti za vse nič ne, tudi če bi prišla sama Špelina Tona ter rekla, da gre précej ž njim pred oltar.

„Ej, to so križi in težave!“ zdihoval je mož in si z rokavom malo obrisal pot z obraza. „S tem otrokom me pa Bog hudo tepe! Jedenkrat se bo gotovo ubila! Zmerom je nima kdo varovati, vrže jo pa najrajše, kadar je sama. Vselej se bojim, kolikorkrat ima nož v rokah. No, pa saj se reva sama

tudi skoro trese, če ga mora prijeti v roke. Bog se nas usmili, kako je to hudo!“

Košček je dosedaj sedel poleg Lenčke na tleh in si podpiral glavo z roko, naslonjeno na koleno zdrave noge. Sedaj je vzdignil glavo in pogledal hčer, pa se še vedno ni zavedela.

„Ubožica — in jaz ubožec!“ vzdihnil je na dolgo. Ko je pa videl nered po kuhinji, jel je na novo tožiti:

„Oh, kakšno je pri nas! V peči prekipevata dva piskra, burklje leže vse navskriž, tam v omari je odprt spodnji predal s pšenom, po tleh je nastlano s čepinjami in nalupljenim krompirjem, hči vsa pepelnata — pod božjim solncem menda ni nikjer tako! Oh, oh! Predal moram zapreti, da ne pridejo kokoši zraven, drugo naj že bo, kakor hoče.“

Hotel je vstati, toda preveč ga je zabolela noga, še je obsedel:

„Sss — — — malo moram še počiti. O ti nesrečna noga ti taka!“

Košček je sedel, stokal in čuval. Kokoši so namreč kmalu opazile ugodno priliko pri predalu in se brž hotele lotiti pšena, pa glasni gospodarjev „šu-u“ jih je pregnal. Všeč jim pa to ni bilo, češ, kako je to, mar nismo domače, mar nismo pridne?

Na pol poldne je že šlo, ko pride Andrej s polja domov. Navajen je bil sicer puščobe in čudnih razmer pri Koščku, toda takega pa le še ni doživel, kakor ta dan.

Gospodar in njegova hči sta oba ravno vstajala in stokala pri njegovem vstopu v vežo. Lenčka vsa v pepelu povaljana, Košček ne dosti boljši, in drug nered — zares modro držati se ni bilo lahko. Andrej se že ni mogel.

Toda Andrejevega smeha je bilo kmalu konec. Lenčka je šla ležat, Košček je lezel zopet na svoje mesto blizu omarice, hlapec je pa živino opravljal. Tistega pa, ki bi kaj skuhal, ni bilo. Povsod je že odzvonilo poldne, še za Bregom, kjer imajo vedno najkasnejšo uro, pri Koščku se pa na mizi še nič ni kadilo. Lenčka in Košček se nista za to nič zmenila, Andrej je bil pa popolnoma drugačen.

„Hudika vendar, kaj bom samo delal, jedel pa nič!“ togotil se je pred hišo na klopi sedeč, pa toliko glasno, da ga je Košček razumel pri zaprtih durih. „Sv. Pavel pravi: kdor ne dela, naj tudi ne jé, jaz pa pravim: kdor ne jé, pa tudi delal ne bo. Včasih nič, včasih pol dneva prepozno, včasih tako, da nima nobenega pravega okusa — ali je to red? Potlej pa človek za vse sam, povsod sam. V družini se mi vse bolj ljubi delati, sam sem pa sam, še dobro, da ne zadremujem. Vse skupaj bom pustil in si poiskal drugod službo —.“

„Andrej, slišiš — Andrej!“ klical ga je iz hiše Košček.

„Sedaj mi bo pa samo pravil, kaj naj storim! Nič, leč pojdem, pa bo vse v kraju“, jezil se je hlapec na tihem, glasno pa vendar-le poprašal: „Kaj pa bo?“

„Noter pojdi, kdo bo vpil ko Čič?“

„Prácej.“ Toda ta „prácej“ se je precěj raztegnil, Andrej je namreč še nekaj časa gledal, kakšno bo vreme, potem se je dobro pretegnil in nato šele šel v hišo.

„Danes ne bo jedi o pravem času“, prične Košček z lepa, „pa boš menda že počakal. Če hočeš malo slivovke, kar v omarico se stegni, sicer pa ne bo drugače, kakor da si greš sam kuhat.“

„Sam pa že ne bom kuhal.“

„Saj to ni vselej.“

„Pri vas bi moral biti človek prav za vse! Kuhaj, peri, molzi —.“

„Kaj ti ni vse jedno, če delaš to ali ono? Vesel bodi, da ti ni treba samo težkih del delati. Hlapec pri velikem posestniku, ki štirinajst dni skupaj mlati, ali cel teden zdržema kosí, tak kaj izkusi!“

„Pa ima tudi jed po tem.“

„No, kaj ti stradaš? Ali ti ne pravim, da si skuhaj, kar si želiš?“

„Skuhaj, skuhaj! Jaz sem prišel za hlapca, ne pa za kuharico.“

„Pomisli, da jaz nisem kriv.“

„No, ali sem morda jaz?“

„Kdo ti bo ustregel?“

„Saj mi ne bo treba dolgo, pojdem pa drugam.“

„Držal te ne bo nihče.“

„Pa dobro! V štirinajstih dneh mi pripravite, kar mi gre.“

„Ne boj se!“

„Že prav.“

„Prav, prav! Ali misliš, da je zame, tvojega gospodarja, prav prijetno, če te vse noči ni doma?“

„Kdo to pravi?“

„Na tem ni nič ležeče, samo to ti povem: jaz imam tudi vest, in vem, da bom jedenkrat pred Bogom odgovarjal za vso hišo.“

„Če zaradi sebe ne bodete v zadregi, o meni ne bo nič hudega.“

„No, no —.“

„Jaz bi vam ravno tako lahko oponašal: no, no — pa rajši molčim.“

„Saj je bolje, da si tiho.“

„E, hudika, lačen sem, pa se bom še pričkal z vami? Čemu neki? V štirinajstih dneh — saj ste slišali.“

„Natančno.“

„Potem sva pa zgovorjena.“

„Mislim, da.“

Andrej je pustil Koščka samega in šel iz hiše. Nič se nista zmenila, kaj naj dela popoldne, pa saj bi bil Andrej tudi težko ubogal, preveč ga je jeza trla.

„Hudika hudikovega, ali nisem dovolj dolgo trpel? Če Lenčka ne more gospodinjiti, zato jaz ne bom do noči tešč! Zakaj pa ima dedec denar? Za denar se vse dobi!“ Tako se je hudoval in preobračeval žepe nedeljskega telovnika, da bi dobil kaj drobiža in kak ostanek smotke. Toda na njegovo žalost so bili prostorni žepi skoro čisto prazni. E — suša, suša! Prav brez nič sicer ni bilo, a dosti več tudi ne. Toliko je pa le nabral, da si je zapalil ogorek smrdljive smotke in šel jezo hladit k Markcu. Le-ta se je začudil, kaj hoče Andrej delavni dan v krčmi, pa Andrej ni nič povedal. Čemerno je sedel, izpil, plačal in šel. Seveda, če bi bil imel več denarja, pijača bi mu bila že omajala jezik, a premalo je je dobil.

Markec pa je koj slutil, v katerem grmu zajec tičí. „I, no, skoro da bi se ne zmotil, če bi dejal: s Koščkom sta se sprekla“,

govoril je za odhajajočim Andrejem. „Zakaj da sta se, o tem bi se pa predolgo ugibalo. Nekaj je, zato pa rilec kuha. I, kje gre vse gladko? Če je kaj posebnega, saj se bo kmalu zvedelo.“

Markec si ni več ubijal glave s to rečjo, temveč rajši je spravil kozarce, da ne bi se muhe pasle. In pri tem opraviilu mu je ušel vzdih: „O, da bi bil že Košček zdrav, kdaj ga že ni bilo pri meni!“

Pa je že tako: željá imajo ljudje pač mnogo, a le preveč takih, ki se nečejo uresničiti.

V.

Tisto popoldne se je bil Lazar namenil v hosto, da bi poiskal nekaj palic za natič. Pod pazduho je imel sekirico, pa jo je počasi mahal svojim potem. Skozi Robidovje mu je bilo iti.

„Kaj neki že kaj Košček počne?“ mislil je sam pri sebi. „Koliko pa zamudim, če se mimogredé malo oglasim pri njem?“ dejal si je in jo krenil v njegovo hišo.

„Bog daj dober dan, Košček! Kaj pa pravi noga?“ nagovoril je in pozvedoval hkrati.

„E, prijatelj, slab dan je, slab“, sprejme ga Košček resno. „Na vse strani mi nagaja, kar le more.“

„I, pa bi poslal po zdravnika.“

„Bi že, pa —. Toda saj z nogo ni ravno nevarno, da bi dejal, ali sicer —.“

„Kaj sicer? Pa saj lahko sedem, kaj ne?“

„O, le, le, brez vse skrbi! Hvala Bogu, da si prišel; ti ne verjameš, v kakšnih zadregah sem!“

„Ti si danes nekako ves obupan. Kaj se ti je vendar pripetilo?“

„Vse ti razložim, — ali hočeš požirek slivovke?“

„I, no — dober bo.“

„Kar sam si postrezi! Omarico odpri! Jaz se tako težko premikam.“

„Dobro zdravje!“

„Bog daj! — Nikar ne devlji nazaj; tu-le na klopi pusti, da bova imela bolj pri rokah.“

„Kakor rečeš.“

„Lazar, sam presodi, če nisem res milovanja vreden! Noga me boli —, no to bi še prenašal —: toda drugo! Davi je Lenčko zopet vrglo, sam sem bil doma; ti si ne moreš misliti, koliko sem trpel, da sem jo vzdignil iz pepela, drugače bi se bila zadušila. Sirota potem seveda ni mogla skuhati za opoldne, saj še sedaj leži tam zadaj v čumnati. Na, Andrej se pa jezi, češ, še jesti ne dobim pri hiši. Križ božji, če se to jedenkrat primeri, ali je to res tak greh? Kar službo mi je odpovedal. Nič ne vem, kje je sedaj, ali kaj dela, ali nič. Poprej-le se mi je zdelo, kakor bi bil pred hlevom kolo-vratil, videl ga pa nisem.“

„To pa res ni karsibodi! Seveda sam ne moreš še nikamor?“

„Duša zlata, kam? I, če bi mogel —.“

„No, pa če gre Andrej strani, naj gre v božjem imenu, za drugega hlapca naj te nikari ne skrbi.“

„Saj me ne posebno, samo sedaj-le sredi leta ga tudi ne morem kar s kljuke sneti.“

„Najameš, pa je.“

„Še tega ne bom mogel, ako bo vedno tako, kakor danes. Poglej, do sosedov skoro ne prikrevsam, doma pa ni nikogar, da bi ga kam poslal. Tri bo že ura, pa še krave niso pomolzene!“

„Res ne?“

„Res, res! Kdo jih pa bo pomolzel? Z Lenčko dosedaj ni bilo nič, Andrej jih ne zna in bi jih tudi ne hotel, jaz pa —.“

„O, to se pa mora dobiti kaka ženska.“

„Ravno predno si ti prišel, sem pazil pri oknu, pa misliš, da pride kakšen človek mimo hiše, kadar bi ga želel?“

„Le potrpi, ti bom pa hitro preskrbel. Saj tudi za krave ni dobro, da morajo toliko časa pridrževati mleko. Po pravici ti povem, smiliš se mi.“

„A drugim se nič.“

„Ker ne vedó, kako hudo ti je.“

„Večkrat sem te dni že mislil: rajnica je bila sitna, pa je bila le dobra.“

„To ni za nikamor! Ti se moraš oženiti! Jaz si že z otroki pomagam, pri tebi je pa drugače.“

„Kaj ne, krevlja stara — pa naj se ženim?“

„Ne boš zmeraj krevlja —.“

„Lej ga no, kako da nič ne piješ?“

„No, pa bom še malo.“

„Le potegni!“

„No, pa še ti, saj druge tolažbe tako nimaš. — Oh, veš kaj, sedaj sem si pa pravo izmislil, a ne povem ti je, vendar ti obetam, da se mi boš svoj čas za to še zahvaljeval. Še jedenkrat bom pil. — Nič ne grajam, dobra kapljica! — Kar lepo miren bodi, jaz ti bom kmalu tako napeljal, da se ti bo srce smejalo. Tvoja nesreča je tvoja sreča, Košček, no, boš potlej govoril. — Moram iti.“

„Kaj pa imaš?“

„Le sedi, pa meni zaupaj! Z Bogom!“

Košček je prijatelja klical, naj ostane, pa vse zastonj, Lazar jo je kar pobrisal.

„Tè-tè šembraj, tak pa Lazar še ni bil nikoli!“ otresal je Košček z glavo, vzel steklenico, malo pil, potem pa jo zaprl v omarico.

„Kakšni sosedje ste vendar v Robidovju?“ tako je ogovarjal še tisti trenutek Lazar Koščkovo sosedo Špelo. „Ali ni dolžnost sosedov, da si v zadregah priskočijo na pomoč? Bog nas varuj, če bo tako, potem pa res ne vem, če imate še kaj srca!“

„No, no, Lazarjevi, nekam hudi hočete biti, toda rada bi vedela, zakaj?“ znala je tudi Špela dobro obrniti jezik.

„Zakaj? zakaj? Ali nič ne veste, kako je danes pri Koščku?“

„Kako naj bi to vedela? Sosedje smo si sicer, pa kakor sam izprevidiš, precèj oddaljeni. Vidimo se že še, da bi se pa slišali, morali bi strašno vpiti.“

„Torej ti bom jaz povedal. Njega noga boli, Lenčka je danes zaradi svoje stare bolezni v postelji, ker jo je davi vrglo, Andrej je pa tak, kakor noben človek. Neče malo potrpeti, temveč se le jezi. Vsaj ti imej toliko srca, da boš krave pomolzla in jim kaj skuhala!“

„Kdo pa je to vedel?“

„Saj ti ne zamerim. Ako bi pa sedaj ne šla opraviti tje najnujnejših opravil, zapomnil bi te pa tudi.“

„Če je tako, zakaj bi se branila? Toda verjemi ali ne verjemi, prav res nisem nič vedela.“

„No, tako hudo nisem mislil. — Pa še nekaj“, to je pa govoril Lazar bolj skrivnostno — „Tono daj Koščku, za njo in Koščka bo dobro, res je potreben gospodinje.“

„V letih sta predaleč narazen.“

„Nič ne dé, to se bo že zravvalo. Toda meni se mudi v hosto! Le stopi k sosedu, kakor sem ti rekel, in stori mu dobro!“

„Kaj pravim, da ne bom?“

„Ne, ne, zato sem te pa naprosil, ker te poznam. Pa nikar ne misli, da me je Košček nagovarjal; jaz sam vem, kaj mora biti.“

Lazar je odšel po svojem opravku, Špela pa se je tudi kmalu napotila k sosedu. Med potjo pa sta mislila obadva mnogo.

Koščku zadnje besede Lazarjeve kar niso hotele iz glave. Ugibal in ugibal je, kaj neki bi bil mislil prijatelj, a ni mogel zadeti pravega. „Dober človek — naj bi bili vsi taki!“ tako si je ponavljal precejkrat in gledal skozi okno. Kar najedenkrat zagleda Špelo.

„Pa ne, da bi jo bil Lazar semkaj poslal?“ šinilo mu je v možgane. „O ti Lazar —.“

„Ali res še ni nihče krav pomolzel?“ To je bilo prvo Špelino vprašanje. Košček je jel sedaj tožiti svoje gorje in povedal Špeli vse, tudi kar je mislil o Toni. Špela ni odrekala, ni naravnost obetala, vendar vse je kazalo, da se ji Košček, smili. Seveda je storila svoje tudi slivovka, katere se ni mogla ubraniti tudi ona, dasi je trdila, kako peče in žge in reže. „Pa je le dobra!“ pogovarjal jo je Košček, in prav lepo sta se pogovorila. Špela je vse opravila: krave pomolzla, skuhala, Lenčki postregla, in kar je bilo največ, Koščku odgnala vse otožne misli. Nekaj dolgo se je zamudila pri sosedu, pa le-ta ji tega ni štel v zlo. Pač je grdo gledal Andrej, ki je zvečer zopet opravljaval navadna opravila.

„Kaj pa ta tod straši?“ onegavil je sam pri sebi in nekaj rentočil. Reči ji kaj si pa ni upal, zato ker je bila Tonina mati. Vendar je imel svoje misli o njeni postrežljivosti.

Drugi dan je bila Lenčka zopet kakor po navadi. No, pa Špela se je le oglašala dan za dnevom pri Koščku in kaj pomagala. Večkrat je tudi po celo uro presedela pri gospodarju.

„Kaj si imata neki toliko povedati?“ jezil se je Andrej, pa rekel ni nič. Onadva sta imela pač svoje pogovore. Špela se je vedno bolj sprijaznovala z mislijo, da bi bila Tona lahko kdaj gospodinja pri Koščkovih. Hišo si je ogledovala, za polje izpraševala, in ker Košček v besedah ni bil skop, znano ji je bilo v kratkem vse, kar je vedel Košček sam o svojem imenju in posestvu.

„Ali si s Tono že natančno govorila?“ vprašal jo je nekoč Košček.

„Že“, bil je Špelin pritrdilni odgovor.

„Kako je?“

„Podala se je.“

„Poglej, naju je že davno pamet srečala: gotovo ji ne želiva slabega.“

„Saj tudi sama ni neumna. Dejala je, da se ji smiliš.“

„To je dejala?“

„Prav to.“

„No, to me pa veseli. — Pa veš, prav kmalu bomo naredili. Poglej, sedaj že precej dobro hodim.“

Košček je ves v veselju poskusil hoditi po hiši. Res se mu je boljšalo, dasi je bila rana še boleča, toda vesela novica mu je dajala moči, da je stopal z nenavadno lahkoto.

Da se bodeta Košček in Tona vzela, bila je po teh pogovorih dognana stvar. Tono je mati pregovorila — usmiljenje do ubogega Koščka je igralo veliko ulogo —, Košček se pa ni branil ne tako, ne tako, nikar že z vsemi štirimi.

„Andrej bo hud, kadar zvé.“ To je bila misel Tonina in Koščkova, toda — naj bo, če hoče; kaj pa more?

Andrej je res kmalu spoznal, da Tona ne bo njegova, in jezilo ga je to. Toni ni zameril, ker jo je imel še vedno rad in je upal, da se bo še vse prevrglo. Koščku pa ni mogel kar tebi nič meni nič odpustiti. „Toda, kaj hudega naj mu storim?“ mislil je in krotil svojo maščevanjaželjnost. „Ako

kaj naredim, pa bom sedel, da bo joj! Najbolje bo, da ga ne bom več videl; saj pojdem čez tri dni od hiše.“

Zvečer je tako mislil, ko je ležal pod streho v slami. Ni bila mirna noč po tistem večeru. Burja — savka je razsajala in zanašala dež na Koščkovo hišo.

„Le stoj!“ domisli se kar najedenkrat Andrej, „le stoj, dedec, dokazati ti hočem, da sem po noči doma!“ Vedel je, da ga ima Košček vsak večer precèj pod kapo, zato je lahko skrivaj prinesel pod streho škafo vode. Strop ni bil Bog vé kako trden, zato je s palico majhno povrtal vanj in počasi vlival vodo na ono mesto — bilo je to ravno nad posteljo Koščkovo. Videl seveda ni nič, a upal je, da doseže svoj namen. Počasi je delal, da je poteklo več ko četrt ure. Nato pa je šel urno doli in začel trkati na vrata.

„Kdo je?“ oglasil se brž Košček.

„Mislil sem, da spite“, lagal je Andrej, „in bi vas bil rad vzbudil. Meni se zdi, da tam pri srednjem oknu streha ni dobra; zateka; kaj če bi šel popravljat, samo ključa do škopnikov nimam.“

„O zateka, zateka, pa še hudo“, odgovarjal mu je Košček, „skozi strop je že prišla voda, vse zglavje imam mokro, tako da sem se moral prav k zidu pomakniti. Pa ni bilo nič videti, da bi bila streha kaj strgana.“

„E, burja poišče vsako luknjo.“

„Ná ključ, pa malo zamaši, če te ni strah.“

„Nič, kaj me bo strah? — Vidite, pa ste dejali, da po noči nisem doma.“

„E“ — zagodrnjal je Košček, „le zamaši, da mi ne bo teklo na posteljo, kaj bi tisto?“

Andrej je malo ropotal okrog oglov in pod streho, in na Koščka ni več kapljalo.

Tri dni potem je pa prejel svoje plačilo in šel k svojemu bratu. Košček pa je dobil drugega hlapca, bolj priletnega, bolj pohlevnega.

Mesec dnij je minilo. Koščkova noga se je spametovala, zopet je začela nositi svojega gospodarja, ne še sicer tako gotovo kakor poprejšnje čase, pa vendar-le dokaj dobro.

Prva daljša pot Koščkova je bila k sodniji, kamor je šel delat pisma s Špelino Tono.

Jeminasta, taka reč se kaj hitro raznese! Vse je govorilo o tem: nekaterim je bila to samo novica, drugi so se pa jezili, zlasti Andrej in Koščkova hči — Polona.

„Hudika, jedno jima bom pa zagodel, če se tudi pes obesi!“ znašal se je Andrej.

Polona pa ni vedela nobene zagosti, dasi bi jo bila rada. Tarnala je, glasno in tiho, kakor je že bilo. „Braniti jim ne morem, ne pregovorim jih ne — menda mora že tako biti.“ To so bile njene zadnje obupne besede.

Toda prišla je pomoč, od koder se je ni nadejala. S staro Brenkljo nista bili posebni prijateljici, pa je prišla kar nenadno k nji tisti četrtek, predno sta potem v petek mislila iti Košček in Tona postavljat oklice.

„Polona!“ zinila je stara Brenklja.

„Kaj poveste, mati?“ pogledala jo je osupno Polona.

„Tvoj oče in Tona se ne moreta vzeti.“

„Kako, da ne?“

„Košček je — Tonin boter.“

„Oh, pa res!“

„Res, res!“

„To je duhovno sorodstvo.“

„Sam papež neki lahko dovolijo v tak zakon, pa le poredkoma iz posebnih vzrokov.“

„Pet let je menda že od tega, kar je bila ta stvar na vrsti pri krščanskem nauku, pa človek tako lahko pozabi! Zdi se mi, da je tako.“

„Jaz dobro vem.“

„Bog vam poplačaj, mati, da ste mi to naznanili. Jaz bom očetu povedala, naj si Tono iz glave izbijejo, pa bo vse dobro in naj ne gredó oklicev napovedovat. Če bi se potlej šele ustavili, kakšno reč bi ljudje zagnali. Še jedenkrat, Bog plačaj!“

„Jaz sem storila samo svojo dolžnost, no, pa tebi tudi dobro želim.“

„Vi ne veste, kako ste mi ustregli, pa očetu mora biti tudi to prav —: čemu bi se potlej jezili. Še danes jim vse povem.“

„Le povej!“ Zadovoljni sta se ločili.

(Dalje.)

Na izprehodu.

IV. Pri razvalini.

Do razvaline neki dán
prišel sem na sprehod,
kjer grad razsut je v prah drobán,
v drobiž, pepel in prod.

Tedaj se misli mi vzbudé
na davne, davne dní,
ko bivale so groblje té
zidovi še močni.

Ko bivale so v teh zidéh
dvorane, blišč in svit,
ko so na zlatih se vozéh
vozili sém gostit.

Poklone v duhu zrem iz lin
rudečeličnih dev,
in kakor da doní z višín,
dozdeva se mi spev.

In trume vitezov navzgor
hiteče v duhu zrem,
in poln junakov zbranih dvor
odpira se očem.

Na mizah mnogo je jedil
in sladkih solnčnih vin,
in spev glasí se sladko mil
in godba vijolin.

In mečev čuje se brenket
ob tlà udarjajoč,
in kupic sliši se žvenket,
ko trkajo pojoč.

In uren ples je pred očmi,
ko gibko se vrté
junaki, vitezi mladí,
princezinje mladé . . .

In vidim v duhu stolp temán,
iž njega čujem stok,
kjer mnog jetnik je ukovan,
kjer hrana mu je jok.

Oj jadne solze, jadni krik:
zastonj je prošenj klic!
Rešila bode te, jetnik,
le smrt iz teh temnic.

Razjaril me je ta prizor,
zavrela mi je kri,
in stegnil roke sem navzgor
in krčil sem pestí:

Tedaj v gosteh tu rajate
in plešete pojoč,
z burgundcem se napajate
in ženite gredoč.

Na mizi tu je gos, purán
in raznovrstnih vin;
a v ječi tam je glad grozán,
pijača — pót zidin.

Uživajte tu sto sladkob,
uživajte sto sreč,
a v stolpu tam jetnike grob
objema tèma ječ . . .

Oj grad razsut v pepel in prah,
ti nisi znal pravic;
zato sta zdaj ti gosta strah
in petje nočnih ptic.

O da, za krivde in za zló,
ki ti si je počel,
te v prah potrlo je nebó —,
in kazen si prejel.

Anton Hribar.

V albanskih gorah.

(Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem dnevniku priredil *dr. A. Karlin.*)

(Dalje.)

VIII. Grottaferrata.

Und du Gandolfo, Grottaferrata du
Mit deines Klosters sinniger
Einsamkeit,

— — — — —
— — ihr lebt in meinem Herzen.

W. Waiblinger.

Naj mi dovoli blagohotni čitatelj, da pričnem ta odstavek s kratkim zgodovinskim uvodom.

Proti koncu desetega stoletja so divje razsajali Saraceni po južni Italiji. Mnogo domačinov se je tačas izselilo. Zvesto jim je prigovarjal sveti puščavnik Nil, naj ne zapuščajo domačih tal kalabrijskih, naj ne obupujejo, saj Bog izvestno pošlje o svojem času pomoči zatirancem. — Nič ni hasnilo. Saraceni so bili prava šiba božja krščanskim narodom. Naposled sveti mož uvidi, da je popolnem osamljen sredi sovražnikov. Zapusti torej domačo deželo in jo krene proti severu. Odet s črno kozlovsko kožo, prepasan s trdo vrvico, bosonog in gologlav je prehodil mesta in vasi, povsodi oznanjajoč usmiljenje božje. Slednjič dospe v Gaeto. Tam se snide s tedanjim rimsko-nemškim cesarjem Otonom III., ki je visoko cenil svetega samotarja. A hrepenenje je gnalo Nila še dalje. Zagledajo ga neki dan ljudje v Grottaferrati blizu mesta Tuskula. Tod so namreč popreje našli v neki votlini podobo Matere Božje, ki je bila z železjem ograjena. Verniki so to podobo pobožno častili. Kraju pa so dali ime Grottaferrata. Ondi obstane sveti Nil ter zaprosi tuskulskega grofa, naj mu dovoli sezidati samostan grških menihov. Kmalu se je dvignila zgradba, kmalu je zbral okrog sebe sveti mož lepo vrsto rojakov iz Spodnje Italije, in nastal je samostan grških menihov bazilijancev. Službo božjo so opravljali in opravljajo še dandanes po grškem obredu.

Želel sem si ogledati to naselbino.

Iz kampanjske nižave se dviga nekako v sredi med mesti Frascati in Marino podolgovat holmec: to je opatija Grottaferrata. Prijetno je hoditi po cesti, ki se vije od Frascatov preko letovišča Montalto in preko latinske ceste (via latina) proti opatiji. Zdi se ti, da hodiš po krasnem drevoredu stoletnih brestov in platan, ki te spremljajo prav do samostanskega ozidja.

Kaj, to je samostan? vskliknil sem sam pri sebi, približavši se zunanjemu ozidju. To je srednjeveška trdnjava. Vsakemu prišlecu se na prvi pogled tako dozdeva. In ne brez vzroka. Zidovje, oblika, okraski, če smemo o njih govoriti, vse nas spominja dobe vitezov, ščitov, čelad in helebard.

A vendar te prosim, dragi čitatelj, nasloniva se par trenutkov na to staro zidovje, ki dandanes nima drugega pomena, kakor da te spominja starodavnosti —, nasloniva se sem in glejva nazaj v zgodovino tega kraja!

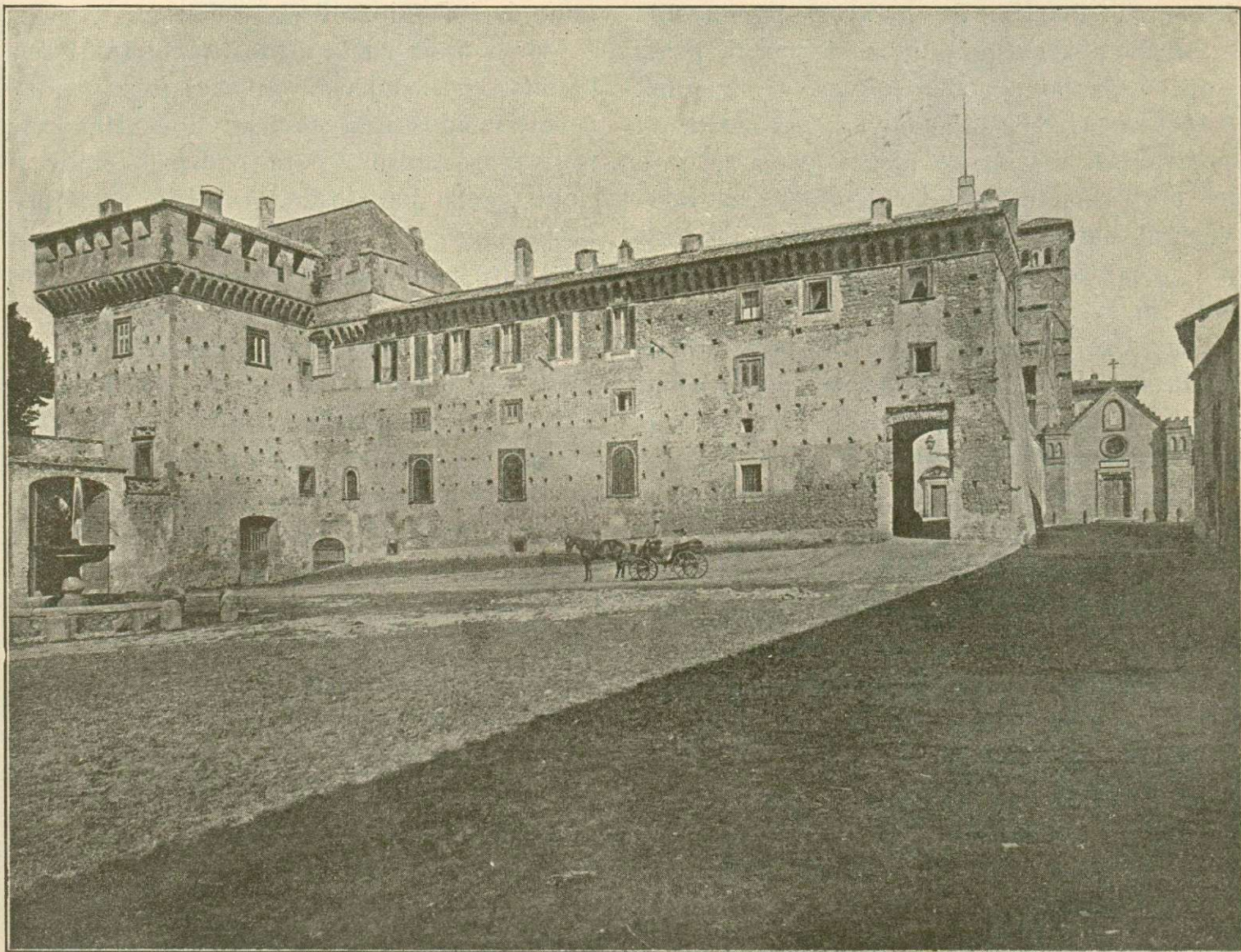
Izkušnja kaže, da tam, kjer se zbira mnogo ljudij, je mnogo več nevarnosti, da se izcimijo razpori, sovraštva ali celo vojne, nego tam, kjer se shaja malo glav. Okrog Rima pa je bilo vedno življenje prav živahno. Tujci so pritiskali od severa, včasih tudi od juga. Poleg tega pa so se domači knezi in baroni napadali drug drugega: vsak je hotel biti prvi in najmočnejši. Posledica temu so bile vedne vojske, vedna obleganja, neprestana poruševanja mest in trgov in samostanov v rimski okolici. Prav tako usodo je izkušal v srednjem veku tudi samostan bazilijancev v Grottaferrati. Leta 1241. je tu taboril nemški cesar Friderik II. Leta 1484. si je osvojila selo mogočna rodbina Colonna (lat. Columna, v grbu imajo namreč steber). To pa je dalo povod rodbini Orsini, da se

je jela potegovati za samostan. Krvavo orožje je slednjič odločilo bojno srečo Orsincem. A še bi ne bilo konca krvavim prepirom, da ni papež Inocencij VIII. izpremenil opatije v kardinalske komendo, ter izročil slavnemu kardinalu Giulianu della Rovere, kasnejšemu papežu Juliju II. Le-ta je velel samostan dobro utrditi. Zvršil mu je to delo Meo del Caprina.

Dandanes je pač utrdba samostanskega zidovja brez pomena. Zato pa sedaj prekoračiva brez pomisleka starodavna stolpna vrata. Za starim zidovjem se nama odpira trojna zgradba: cerkev, samostan in opatova palača.

Najprej stopiva v cerkev!

Pri velikih vratih so na podbojih zgodovinsko znameniti okraski: grozdje in listje.

Grottaferrata: Grški samostan.

A še bolj zanimiv je napis nad vrati, katerega ni da bi prezrli. "Ἐξω γένοισθε τῆς μέθης τῶν φροντίδων! — zunaj pustite šum mislij! — — Zapomniva si te besede! Sedaj pa vstopiva!

Cerkev je zidana v tri ladije. Ko sem vstopil — moglo je biti okrog desete ure — našel sem nekaj pobožnih vernikov. Star menih z dolgo belo, častitljivo brado, oblečen v mašno obleko grškega obreda, je služil sveto daritev. Bilo je že po zauživanju; od-

molil je še nekaj molitev, in bil je konec liturgije. Verniki so jeli zapuščati cerkev. Nekam čudno se mi je zdelo, ko sem bil priča grškemu bogoslužju v tem kraju. V srcu latinskega obreda — sem si mislil — pa kaj takega! Cerkev pač zna varovati vsakomur stare, postavno pridobljene pravice. I ljudstvu se to ne zdi čudno. Rado hodi k tej službi božji, ker jo opravljajo katoliški menihi.

Nimam namena, da bi opisaval posamne predmete, ki sem jih kje opazil. Kako tudi! Koliko stvari opazi vsak dan naše oko! Za hip ostanejo v spominu, potem pa izginejo brez sledu. Le to, kar je učinilo trajen vtisek name, bi rad predstavil svojemu čitatelju. Če me tudi danes vprašaš, kakšna je samostanska cerkev očetov bazilijancev v Grottaferrati, ne vedel bi ti povedati drugega, kakor da je snažna, da ima mnogo umetno izdelanih oltarjev, da jo krasi mnogo slik. Drugega posebnega bi ne znal naštet. Jedna kapela pa mi ostane vedno v spominu: kapelica sv. Nila. Ustanovnik samostana tu počiva. Ali bolj še ko njegov grob vplivajo na tujca umetne slike, ki jih je na stene vdahnil slavni *Domenichino*. Predmet jim je povzet večinoma iz življenja svetega Nila in sv. Jerneja, kasnejšega tamošnjega opata. Vse slike so polne življenja: zdi se ti, da se skoro prično med seboj pogovarjati. Glej! Tu na levici od oltarja: oče in mati sta privedla bolnega svojega jedinca v kapelico sv. Nila. Kar pride opat Jernej, vzame olja iz svetilnice pred čudodelno podobo Marijino, mladeniča mazili in — ozdravel je. Ta prizor je naslikan tako živo, da ti jame nehoté srce utripati za hrepenečega očeta, za skrbno mater, ki med upanjem in strahom komaj čakata, da se jima izpolni nada.

Še druge slike ni da bi pozabili. Kaže nam prizor, ko sta se srečala v Gaeti sv. Nil in cesar Oton III. Tedaj je cesar ljubeznivo ponudil svojo pomoč bogoslužnemu anahoretu, rekoč: „Zahtevaj od mene, moj oče, kar ti drago: vse ti dam radostno.“ Toda svetnik je odgovoril, položivši svojo roko na prsi cesarjeve: „Le jednega te prosim, misli na izveličanje svoje duše, zakaj četudi si cesar, moral boš vendarle umreti in odgovarjati za svoja dejanja.“

Domenichino se je zares vtopil v ta prizor. Vsakemu je dal dostojno spremstvo: s svetim Nilom nastopajo njegovi menihi s križem in kadilnico, cesarja pa obdaje četa vojakov, pešcev in konjikov in vsakovrstnih strežnikov. Med to spremstvo cesarjevo je podtaknil umetnik tri portrete: svoj (mladenič v zeleni

obleki), Guido Renijev in Guercinov. Portrete živečih ljudij so radi vprizarjali na svojih slikah umetniki. Prav to se godi še dandanes. Tudi pri nas — gori pod Grintovcem nekje — je umetnik ovekovečil sebe s tem, da se je naslikal kot — sv. Metoda.

Umetnik je naslikal ves prizor tako živo, tako natančno, da se kar čuti, kako trobivci z vso silo pihajo v glasbena pihala. Neki italijanski kritik se je izrazil: *Si legge sul volto la inflessione della cadenza.*

Meni pa je padla tožnost v dušo, ko sem premišljeval, stoječ ob živahni freski, žalno usodo mladostnega cesarja Otona III. Poln nad, poln vzorov, poln najlepših upov je stopil na tla italijanska. Ako si je hotel pridobiti slave, kdo bi mu to zameril? Saj je želel biti junak, ki vpričo vsega sveta plemenito hrepeni in teži za lavorovim vencem. Žal, da ni dosegel ničesar. Kot 22 letni mladenič je izdahnil svojo dušo v gradu Paternu. Zvesti njegovi služabniki so si morali delati z mečem v roki pot, da so po mnogem trudu položili v domači zemlji k počitku truplo svojega gospodarja. Tudi nad to tožno gomilo bi bil smel zapeti naš pesnik:

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leži.

Gregorovius¹⁾ piše tako lepo o njem: „Podoba tega duhovitega, vedoželjnega, pobožnega, za vse vzvišeno navdušenega idealista stoji lepo in ganljivo v Panteonu nemškega naroda kot Faeton naše zgodovine, ki je mrtev obležal na produ Tibere. Divje pripovedi srednjega veka so ga obsipale s cvetjem, domovina ga je objokovala, pokopan je poleg Karola Velikega. Slavili so ga kot najlepšega cesarskega mladeniča in zvali ga svetno čudo: *mirabilia mundi.*“

Domenichino je bil velik umetnik: znal je slikati duševni stan; strasti in čustva so mu vstajala izpod čopiča in so še dandanes priče njegovega umetniškega navdihnjenja.

Da sem si ogledal tudi trg ali mesto — ne vem katero ime bi mu bolj pristojalo — je umevno. Ali povedati o njem ne vem drugega, kakor da ima široko cesto in poleg

¹⁾ Geschichte der Stadt Rom III. str. 523-524.

nje po obeh straneh precej daleč hiše, drugo poleg druge. Dvakrat na leto je v Grottaferrati „semenj“, namreč 25. sušca in 8. kimovca. Ta dneva se tam zbere iz rimske Kampanje malone vse, „kar leze ino grede“. Ker se vidi ob tej priliki mnogo ljudstva obojega spola v krasnih narodnih nošah, ki tod še niso zamrle, zato ta kraj obiskujejo prav radi tujci, zlasti slikarji. Tako se je napolnil pred par leti tudi neki Nemec iz Rima dne 24. sušca v Grottaferrato. Nesreča pa je hotela, da je jelo deževati tisto noč in je deževalo tudi še naslednji dan. Seveda je ljudstvo pri takem vremenu ostalo doma: torej nič tistih zanimivih, zdravih obrazov, niti slikovitih kril, jopičev in pokrival. Vse kakor vsak dan v Rimu na Campu dei Fiori. Prevaran in nevoljen se je vračal naš tujec popoldne z železnico iz Frascatov v večno mesto. Ko ga drugi dan tovariši v akademiji obsujejo z vprašanji, koliko in kakšnih spominov si je nabral včeraj na fieri v Grottaferrati, odvrne jim lakonično: „Samo to zavest sem prinesel s seboj, da je tam veliko mesto brez ulic, ali če hočete, vse selo ima jedno samo ulico.“

To zavest sem dobil tudi jaz, hodeč po dolgi cesti, obrobljeni po obeh straneh s hišami, ki se dotikajo druga druge. Ali tudi teh je bilo slednjič konec. Zopet me je vèdla pot po prašni cesti.

Hudo je pripekalo solnce: bilo je že nad najstjo uro predpoldne. Bil sem nekako sredi pota proti domu. Kar zagledam pred seboj hišo, katerej je viselo nad vrati — znamenje. Preveč nevarno je bilo gledati s prašne ceste, kjer bi se človek skoro raztajal samih solnčnih žarkov, tje pred hišo v zeleno, senčno kolibo, na gosto obrastlo s samo zelenjadjo. Slast je zmagala. Kmalu sem bil v tihi gajbi, naročujoč kruha in vina. A zakaj to pripovedujem? Zgodilo se mi je, kar še nikdar poprej, da v gostilni ni bilo dobiti kruha. Pet minut oddaljena sosedna hiša je morala priti na pomoč. Ko sem domov prišedši pripovedoval to svojemu gospodarju, odgovarjal mi je: E, come si fa! C'e poverizza, poverizza . . .

Njemu se ni zdelo čudno, da v gostilnici ni dobiti kruha; torej se mora to zgoditi večkrat in po mnogih hišah. Meni pa se je zdelo to čudno, zelo čudno; pri nas najdeš povsod po deželi če ne belega, vsaj ajdovega kruha.

Smilili so se mi ti ljudje

Uboštvo, veliko uboštvo vlada med njimi . . .

IX. Okrog Albanskega jezera.

O klare Augen ihr meines Latiums,

Du See von Nemi, du mein

Albanersee,

Wie lauter strahlet eure Seele

Sehnsucht und Liebe zu eurem

Himmel!

Jungfräulich hat die Mutter Natur

euch schon

Bekränzt mit nie verwelkendem

Blüthenreiz,

Die Dichter der Natur, die frohen

Vögel, sie jubeln schon euer

Brautlied. *W. Waiblinger.*

Vse življenje v albanskem pogorju, ves promet, vsa naravna krasota, vsa društvena živahnost se združuje okrog Albanskega in Nemskega jezera. Tod na okoli se šeta bogati Anglež, fini Francoz s svojim spremstvom, rimski patricij z družino in prijatelji. Tod ugledaš vinskega voznika, ki zaklada gostilničarje z dobro kapljico: vino di Castelli; tod opaziš prodajavko zelenjadi, ki ti ponuja za nameček še šopek svežih cvetlic — toda ne zastonj, vse za denar. Okrog Albanskega jezera se smuče poletni čas vsa haute-volée domačinov in tujcev.

Tako nekako mi je pripovedoval neki večer meseca mal. srpana l. 1891. moj skrbni gospodar Don Giuseppe, ko sva se hladila sedé pred župniščem v večernem vetru, ki je šumljal od morja sem. Naravno, da sem izrazil željo, kako rad bi si ogledal te zanimive kraje, tako krasne po naravni legi, tako živahne po mnogobrojni družbi.

„Uprav jutri je pravi čas za to“ — odvrne mi — „zakaj obljubil sem, da pridemo skupaj obiskat častite očete v P a l a z z u o l i. Jaz pojdem nekoliko kasneje od doma, ker ne mislim iti okrog Albanskega jezera. Vi in pa bogoslovec Pio lahko gresta po daljšem

potu. Skrbita le to, da dojdeta točno do dvanajste ure. Očete ni da bi motili v njih redu in njih opravilih.“

„Ali, ali“ — izgovarjal sem se — „kaj pa porekó reverendi padri, ako priderem ob dvanajstih v samostan, jaz, nepoznan tujec?“

„Bodite brez skrbi! Io sono benefattore del convento (jaz sem samostanski dobrotnik). Naznanim vas poprej, bogoslovca pa itak poznajo. Torej brez bojazni, senza paura!“

Nisem vedel, kako naj tolmačim besede svojega gospodarja. Kasneje šele sem se uveril, kako lepa vzajemnost vlada okrog Rima med svetno in samostansko duhovščino. Čul sem nekaj lepih vzgledov, kako so duhovniki bili pripravljene odtrgati si od ust in zadnji košček kruha deliti z menihi, katere je sedanja vlada tako neusmiljeno oropala.

Načrt je bil torej gotov, in že sedaj povem: kar smo se dogovorili, smo tudi storili.

Drugo jutro je bilo solnčno in svetlo. Zato nama je kazalo peljati se s pošto po prašni cesti proti Frascatom. Na pol pota, pri Ponte Squarciarello, stopiva z voza in jo zavijeva na levo proti mestu *Marinu*. Cesta se vije med bogatimi vinogradi na desni in levi vedno više. Ko dospeš na vrh, si tudi že v mestu.

Marino, nekdanji *Castromonium*, stoji precej visoko gori nad rimsko Kampanjo pred Albanskim jezerom. Prebivavcev šteje 7000, ker ima zdrav zrak in plodovite vinograde v obližju.

Toda ne boj se, dragi čitatelj, ne bom nadaljeval v slogu Bädckerjevem. Rajši ti povem kar na kratko, kar mi je ostalo od tega mesta najbolj v spominu. Tri reči sem si najbolj zapomnil. Prva je ta, da vsaka druga hiša nosi na sebi grb rodbine Colonne (Columna). Na javnih spominikih, na cerkvah, celo na cestnih mejnikih, — povsodi „steber“, ki ga nosi v grbu omenjena rodbina. No, to je naravno. Colonnezi so za to mesto dosti žrtvovali; mnogo, premnogokrat so kri prelivali za ta utrjeni hribec. Že v srednjem

veku so si pridobili *Marino* in od takrat do danes so si jo morali braniti s krepko roko. Še sedaj je mesto lastnina družine Colonne. Drugo, kar je v mojem spominu nerazdružno sklenjeno s tem krajem, ga rujno vino, ki se tod toči. Že v Rimu sem slišal mnogo o tej gladko tekoči pijači. In res: vino bianco in vino rosso, oboje je jako nevarno zaradi svoje opojnosti. Tujec, ki ga ne pozna, utegnil bi si ž njim priklicati preživahno zgovornost. Tretjič ne pozabim nikdar perilnika, okrog katerega se zbirajo ob vsakem času marinske perice. Je pa zares prava krajevna posebnost ta perilnik. Mislite si mramornati vodnjak, iz katerega teče vjednomer voda v dolg kamenit žleb. Po obeh straneh žleba se postavijo perice in govoreč in smejoč se opravljajo svoj posel, ne meneč se za to, kdo ali koliko ljudij gre mimo njih po cesti. Bilo jih je izvestno nad trideset pri vodnjaku, ko sva šla s tovarišem mimo: marljivo so opravljale svoje delo ob glasnem žuborenju. Za poletno vročino se niso dosti zmenile, dasi je vodnjak solncu od vseh strani odprt. Ne — tolike pridnosti nisem našel nikjer v Italiji.

„Pot je še dolga, le urno naprej! Solnce nama ne bode škodilo, zakaj hodila bodeva odslej izvečine le po senci.“

Tako me je bodril in tolažil mladi Pio, ko sem jel tožiti o vedno hujši vročini. In res, onstran mesta zavijeva nekoliko v stran naravnost v gozd, ki se imenuje „Parco di Colonna“. Še jeden pogled na mesto! Zidano je od te strani na skalovje iz peperina. Sedaj šele se prav pozna, da stoji visoko gori nad Kampanjo. Prav zato pa ima tudi dosti čistega zraka za svoje prebivavce. Tujcev najdeš tu razmerno najmanj, dasi ima vsak sence v izobilju. Zakaj ne marajo sem prihajati, nisem mogel zvedeti.

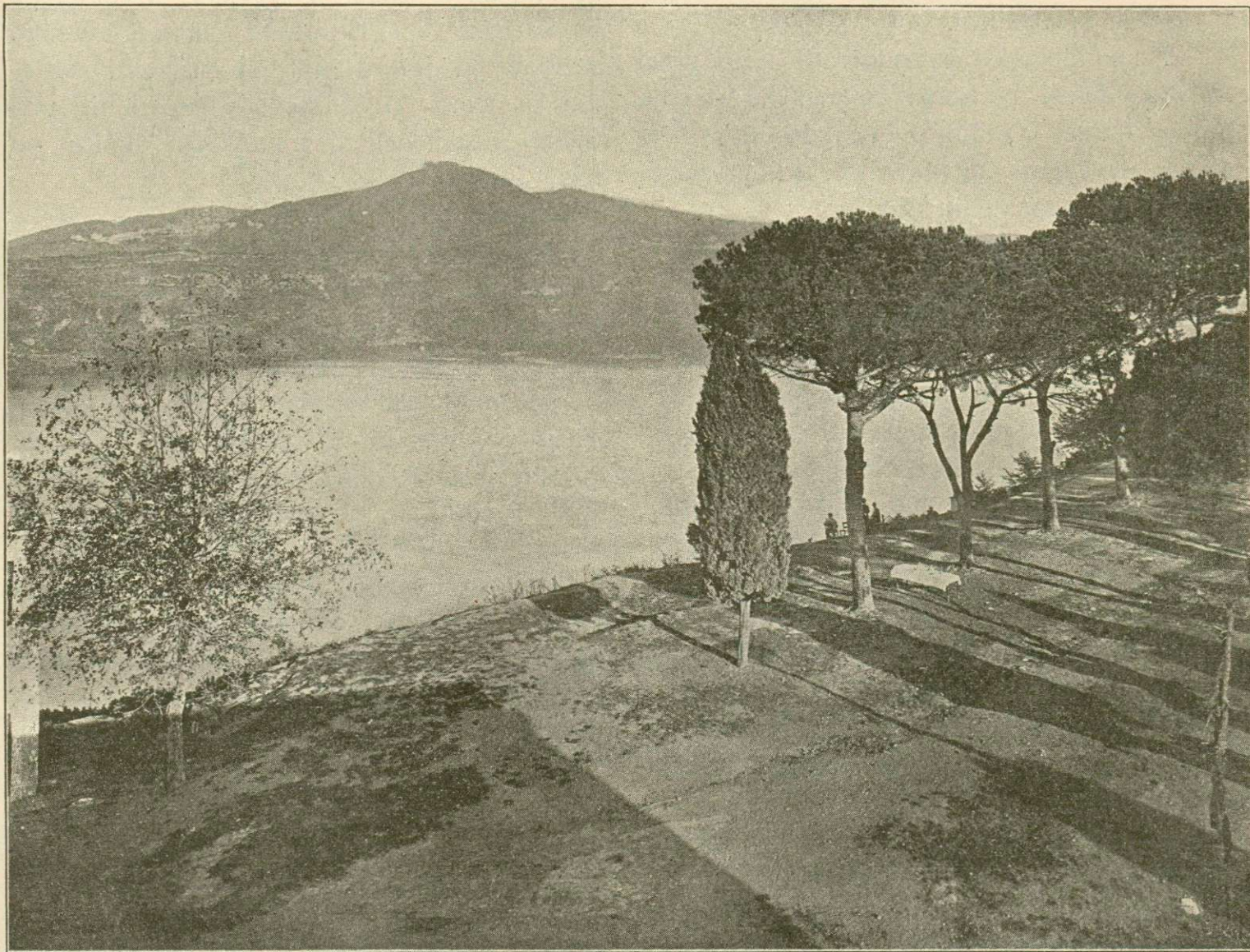
Vedno bolj se gostí gozd pred nama. Ustaviva korak, da bi lahko dihala vase prijetni hlad senčnega vzduha.

„Eccoci“ — prične iznova prijazni spremljevalec, — „zopet sva na klasičnih tleh. Evo vam loga (*lucus*) nekdanje boginje latinske zaveze: *Ferentine* (*Venere*). Tu so

imevali zavezniki svoje zборе, tu so častili svojo boginjo s slavnostnimi obhodi, z žrtvami in — nasladnostjo. Ali —“

Gotovo bi bil razvijal še nadalje svojo vednost na polju starega klasicizma, da nisem radostno vzkliknil, ugledavši pred seboj **A l b a n s k o j e z e r o**, kakor je dolgo in široko.

Zares, ne imenuje se zaman najlepše vulkansko jezero v Italiji. Neka skrivnostna sila leži nad to mirno, kristalno svetlo vodó, v kateri se zrcali južno, vedno višnjevo nebo. Globoko doli pod nami je gladina jezerska, okrog in okrog obrobljena z gostim, temnim zelenjem raznega drevja in grmičevja: hrastje in oljke, vinska trta in kostanj ob-

Albansko jezero. (Pogled s Castel Gandolfo.)

raščajo te strme bregove. Kakor naravni amfiteater je to jezero, nad njim pa se vzdiguje vrsta za vrsto ozkih potov, po katerih se zibljejo letoviščarji, občudujoč krasni okvir te vodene arene.

Postala sva, gledala in občudovala.

Kdaj je pač nehal bruhati vulkan iz te votline? V prazgodovinskih časih je bilo tu že jezero, ki je dandanes tri in pol kilometra dolgo, dva široko in 160 metrov globoko. Na dnu ima močne vrelece; zato je

neobhodno potreben velikanski emisár (vodotoč), po katerem odteka voda v rimsko Kampanjo. Livij pripoveduje, da so zgradili emisár Rimljani za vojne z Vejani. Oblegali so namreč mesto Veji, kar jame nenadoma voda v Albanskem jezeru silovito kipeti. Ako je ne odtočijo, bilo se je bati, da poplavi ves Lacij z okolico. Rimljani torej pošljejo poslanca v Delfi, da bi zvedeli voljo Apolonovo. Odgovorilo se jim je, da si ne morejo poprej osvojiti mesta, dokler ne od-

točijo umetno vode iz Albanskega jezera. Takoj se poprimejo dela: del vojske je kopal in gradil prekop, drugi so pa čakali pred mestom. V enem letu so prekopali goro in zgradili vodotoč, šest čevljev visok, štiri širok in 120 metrov dolg. Še danes, po več ko 2000 letih, je dobro ohranjeno to zidovje in popolnoma ustreza svojemu namenu.

„Ker sva že tukaj, oglejva si ta vodotoč!“ — rečem spremniku.

„Ne pojde tako iz lahka“ — mi odvrne. „Treba, da si poiščeva čuvaja, ki stanuje gori v Castel Gandolfo. Počakajte tu! Če je doma, privedem vam ga hitro. Potem nama razkaže vse znamenitosti.“

Sreča nama je bila mila. Komaj preide pet minut, že se vrne Pio s čuvajem in z dvema Američanoma, ki sta ga naprosila, naj jima pokaže emisár. Iztaknila sta v svojem Bäderkerju to znamenitost Albanskega jezera. Videti sta jo hotela. Saj to je sploh znano, da Anglež ne odjenja od tega, kar je sklenil; naj bi bilo treba čakati tudi več dnij, brezdvomno bi bila čakala. A danes ni bilo treba.

Pot je strma, a čim bolj speš v dolino, tem bolj na gosto obrastel je breg z brestom in vrbo. V četrto ure smo bili na kraju, kjer je zatvornica za vodo.

Ko zreš pred seboj te velikanske kvadrovce, ki so pri vhodu zloženi v trdno celoto, pač ne veš, kaj bi bolj občudoval, ali podjetnost nekdanjih Rimljanov, ki se ni strašila nobene še tolike zapreke, ali pa bistroumnost rimskega vojvode Kamila, ki je znal tolažiti in zadržavati svojo bojaželjno vojsko toliko časa, da je prišel pravi trenutek in je izlahka premagal trdovratne Vejane.

Ako dobro posežeš v žep, pokaže ti „custode“ tudi, kako hitro voda teče po vodotoču. Na deščico prilepi svečico, jo prižge in postavi na vodo. Hitro splava po strugi, kažoč trdno zidanje rova in močni tok vode, ki se onstran griča izteka v Kampajo in ondi blagonosno namaka bližnja polja, slednjič pa se izgubi v Tiberi.

Ko sva se vračala po strmi poti navzgor, opomnil sem spremljevalcu, da se mi zdi

čudno, kako da se ljudje tako malo vozijo po jezeru, ki ima vendar čisto vodo, prav kakor planinska jezera.

„Poglejte še jedenkrat navzdol!“ — mi odvrne — „in takoj spoznate vzrok.“

Ozrl sem se po jezeru, in tedaj mi je bilo jasno, zakaj ne mara hoditi gospôda v to globel. Ko stoji človek tik vode, zdi se mu, da je padel v propad, iz katerega bi se rad čim najhitreje izkopal. Vozijo se pač po jezeru posebni prijatelji veslanja in ribiči, ali tolike živahnosti niti približno ne najdeš tu poletni čas, kakor po naših jezerih.

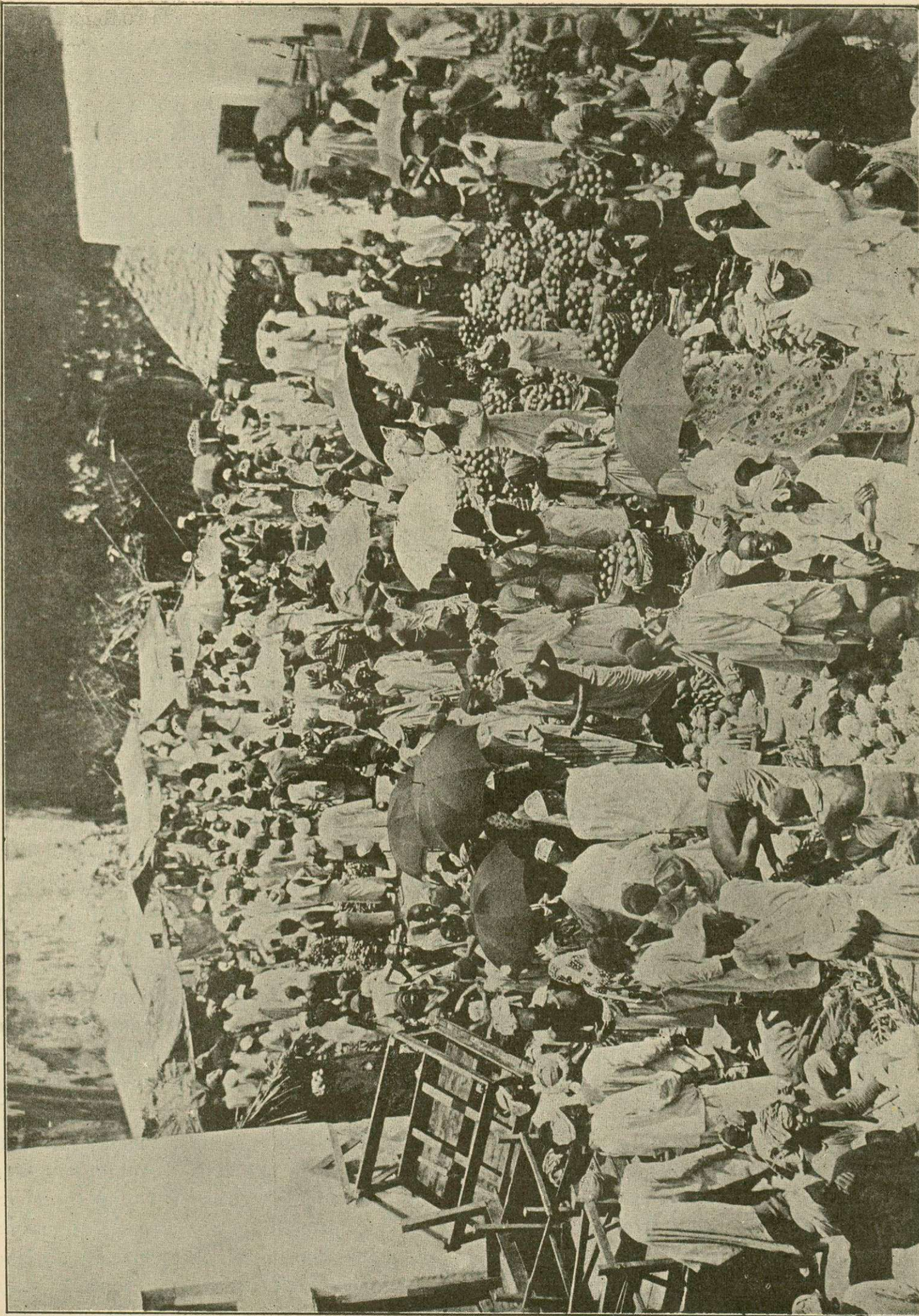
„Sploh pa“ — dostavi mi še tovariš — „je Albansko jezero jako hudobno: nenavadno mnogo človeških žrtev zahteva. Saj ste čitali lansko leto o onej mladenki, ki je našla tod prezgodnjo smrt v valovih.“

Spomnil sem se, da sem čital v nekem časniku o deklici, ki je, bivajoč v Albanu v letovišču, šla neko jutro veslat po jezeru. Proti večeru pa so jo našli blizu kraja in blizu čolna v bičju — mrtvo. In kako so časniki to nesrečo razpletli na dolgo in široko! Kako so jej podtikali razne najpodlejše motivacije! Pomiloval sem prav iskreno dekličine stariše, ki so morali poleg bridke žalosti prenašati še obrekovanje nesrečne hčerke... A kaj vse ne napiše brezsrčni židovski časnikar za — denar?...

Približala sva se selu, ki je zgrajeno vrh jezera. Imenuje se Castel Gandolfo. Blizu 2000 prebivavcev ima, ki pa naju čisto nič ne brigajo. Le jedno poslopje bi si bila rada ogledala: papeževo letovišče.

„Ne bodo vam dovolili, kajti od vsakogar zahtevajo ‚permesso‘ iz Rima.“

Tako me je strašil tovariš. Toda Pio je menil, vratar pa je ukrenil — drugače. Ko stopiva preko velikih vrat, predstavi se nama mož v črni obleki, srednje starosti, prijaznega lica in gostih, kratkih, črnih brk. Zahteval je „permesso“ iz Rima. Tedaj pa pogumno povzamem besedo, navedem raznih razlogov, zakaj si nisem izprosil v Rimu pravočasno dovoljenja, da si svobodno ogledam ta grad. Ne vem, kaj je bolj vpli-

Trg v Zanzibaru. („Črtice iz potovanja v Afriko.“)

valo na moža, ali moji razlogi, ali „lira“, katero sem mu ob odločilnem trenutju stisnil v roko: velika, v prvo nadstropje vodeča vrata so se nama odprla, in vso palačo sva si ogledala.

Papežev grad v Castel Gandolfo je z vatikansko palačo v Rimu vred „eksteritorijalen“ t. j. ne spada pod laško vlado, ampak je popolna last ključev sv. Petra. Stavba, če jo pogledaš od zunaj, ne kaže prav nič posebnega. Prav tako tudi notranji prostori niso kdo vé kako izredno lepo opravljeni. Nasprotno: neka preprostost jih diči. Še najbolj sta mi ugajali dve sobi, v katerih je stanoval državni tajnik Antonelli. Dohajal je namreč s papežem Pijem IX. vsako leto sem v „villeggiatura“ (letovišče). Sobi sta opravljeni popolnoma po kitajsko. Ne vem več, kdo je pokojnemu kardinalu poklonil to opravo; to pa mi je še dobro v spominu, da se loči od vseh drugih sob. Porcelanaste podobe in okraski, umetno izrezani stoli in neke posebne vrste zavese, kajpada bogato z barvami nakičene, dajejo vsej opravi do cela kitajski izraz.

Mimo vseh drugih znamenitostij v gradu pa je najlepši — razgled s terase. Odtod se krasno vidi Albansko jezero globoko doli pod gradom, in vsega lahko premeriš z jednim samim pogledom. Vidi pa se tudi po Laciju tje do morja. Preko nebrojnih razvalin ti slednjič počije oko na večnem mestu, ki kakor oaza v puščavi izmed raznih podrtij v Kampanji kvišku dviga svoje pozlačene stolpe in stolpiče, bujno barvane kupole in vitke obeliske. Ni čuda, da je toli prijazen kraj in nenavadno sveži zrak za papežem privabil mnogo rimskih optimatov, da so si tod pozidali letovišča, ki jih pohajajo v največji poletni vročini. Papeža od l. 1870. ni bilo več tukaj. Le grajski upravitelj z nekaterimi služabniki tu stanuje. Škoda, velika škoda, da papež nima prilike, da bi prebival v tem krasnem kraju vsaj tačas, ko je v Rimu vročina zares neznosna.

V starih rimskih časih je bil ta kraj del cesarske vile pri Albanu. Stoprav v 12. stoletju so pozidali tu plemiči „Gandolfi“ svoj

viteški stolp (turris Gandulforum). Koncem 13. stoletja si ga je osvojila rodbina Savelli, ki ga je pozneje večkrat zopet izgubila, pa vselej iznova pridobila. A naposled so povzročili dolgovi, da je prišel na grad nov gospodar: l. 1596. je kupila papeževa komora mesto za 150.000 škudov. Zlasti je Urban VIII. cenil ta kraj, ker si je bolehen tu zopet utrdil zdravje. On je dal sezidati grad; tudi sicer še po mestu danes opažaš spomine njegove darežljivosti.

Ljubezniv kraj — ta Castel Gandolfo! A treba se je bilo ločiti. Grajski vratar naju je spremil po svoji šegi do velikih vrat, in hajd, naprej! zakaj obljubila sva, da prideva do poldne za svojim „kučegazdo“. Komaj dve uri še časa, pešpoti pa poldrugo uro.

Lepa, bela, široka cesta, po obeh straneh obsajena s senčnimi, košatimi kostanji, veže Castel Gandolfo z Albano. Ker se vije vrh jezera, zato jo imenujejo „Galleria di sopra“. Prej nego sva mislila, sva bila v mestu.

Mesto Albano štejejo rimski okoličanje za najbolj zdravo med vsemi seli albanskega pogorja. Tu — menijo — nikdar po letu ne nadleguje ljudij „malaria“. In morda je prav to vzrok, da se je prebivalstvo tekom časa tod tako namnožilo. Dandanes štejejo sedem tisoč stanovnikov, dasi meni in morda še komu drugemu, ki je tam bil, Marino in Castel Gandolfo in celo Frascati bolj ugajajo, bodisi gledé na lego ali gledé na čisti zrak. V Albano se zbira in združuje poletne dni domača in tuja bogatija. Odtod se lahko prirejajo izleti na vse strani in pa — kar tudi nekaj pomeni — kvišku ni treba lesti: pripelješ se z železnico ali po široki, gladki cesti iz Rima. In to pri rimski gospôdi, ki je le vajena posedati po vozovih, mnogo velja.

Nisva se dolgo mudila v mestu. Le mimogredé sva si je ogledala. Živahnost velika, zlasti na sadnem trgu in pri vodnjaku, tujcev dosti in zato tudi dosti — krčem. Ali srečno sva ušla vabečim natarjem na „gorenjo galerijo“, odkoder vodi ozka, senčnata steza nadalje okrog albanskega jezera naravnost tje, kamor sva se bila namenila s tovarišem.

Z vrha mesta se ozrem še jedenkrat nazaj. Na rebri brega za jezerom je pozidano mesto. Snažno je bolj ko vsako drugo v okolici, in za senco tudi skrbé mestni očetje. Nekdanje slave tega kraja pa več ne opaža radovedno oko. Vse je izpremenilo, prezidalo, predrugačilo časa kolo. Nikjer ne najdeš sledú, da je bilo to mesto kdaj last Pompejeva. Nikjer več ne zazreš znakov, ki bi ti kazali, da so se tod hladili in senčili po letu rimski cesarji; jedina zgodovina nam še priča, da je bilo vse mesto nekdanj jedna sama cesarska vila: Albanum Caesaris. Koliko je storil cesar Domicijan za ta kraj! Priredil je tu celó pretorijanski tabor. Vse umetne nasade, senčne gaje, vse kipe in okraske po vrtovih, vse je strl časa zob. Prav poješ Petrarca:

Selve, sassi, campagne, fiumi e poggi,
Quant' è creato, vince e cangia il tempo.

Nad mestom in nad jezerom imajo kapucini samostan z dolgim vrtom. Pred samostanom pa vodi pot dalje po gozdu okrog jezera. Lepa pot je to: tiha in hladna, prav za poletni čas. In vredno je to, da se omenja. Po solncu hoditi o poldnevni vročini ni varno. Zlasti Italijan si desetkrat premisli, predno jo krene kam dalje po solnčni poti. A tudi naju je do dobra razpotila pešhoja; prav oddahnila sva se, ugledavši pred seboj veliko poslopje, kipeče kar naravnost navpik iz Albanskega jezera. To je frančiškanski samostan Palazzuola. Zidovje s cerkvijo je staro Bog ve koliko stoletij. Čudom pa sem se začudil, ko mi pové tovariš, da so očetje pod zaščitjem portugalske vlade. Nisem mogel zvedeti, od kod to in zakaj. Ne bom opisoval, kako so naju sprejeli, kako se nama je godilo čez poldne, ker je znano, da pri sinovih sv. Frančiška je gostoljubnost njih očeta doma. Dostavim le, da naju je Don Giuseppe že težko pričakoval in da je mene tujca dostojno predstavil očetu gvardijanu. Zvedela sva šele sedaj, da so imeli v samostanski cerkvi zjutraj znamenito slavnost: sinko nekega imovitega meščana v Marinu je prejel prvokrat sveto obhajilo. To je bil praznik za vso družino. Oče in sin sta bila

z nami pri obedu. Uveril sem se, kako je italijansko ljudstvo tesno združeno in zvezano s svojimi duhovnimi voditelji: tako pri srčno, pa domače — senza complimenti — smo občevali drug z drugim, kakor da smo vzrastli vsi pod jedno streho.

Poleg samostana prav nad jezerom se razprostira vrt, v katerem je mnogo stoletnih košatih cipres in platan.

„In zopet“ — mi je opomnil tovariš — „sva na klasičnih tleh: tu je stalo nekdanje mesto Albalonga.“

Koliko spominov!

„Iz česa pa sklepate?“ vprašam dvomljivo.

„Iz zgodovine Livijeve. Pripoveduje namreč, da je stalo mesto ‚inter lacum et montem‘. Drugi iščejo sicer mesto više gori v bregu nad samostanom. Ali zakaj ne bi se bilo mesto pričelo takoj pri jezeru? Razprostiralo pa se je izvestno više gori, kjer mu krije danes razvaline košato grmičevje.“

Ostali smo na vrtu do solnčnega zahoda. Hladni vetrič, ki veje od jezera sem, tik pod teboj kristalnočista voda, krasen razgled proti oni strani, odkoder se ti smeji prijazni Castel Gandolfo — vse to te očara in omami, da le iztežka zapuščaš ta raj albanskega pogorja.

Od samostana Palazzuola je izpočetka po gozdu slabo izhojena steza, s katere kmalu prideš na cesto, ki vodi iz Albana proti Rocca di Papa. Polagoma se vije kvišku. Ko si že blizu mesteca, ugledaš pred seboj na desni majhno, bolj kapeli ko cerkvi podobno svetišče. To je znamenita „Madonna del Tufo“, katero sem že jedenkrat omenil. Pravijo, da se je nekoč privalila z „Monte Cavo“ debela skala na ta kraj; tu se je razpolovila in obstala. Pobožni prebivavci pa so ugledali v razbiti skali prekrasno podobo Matere Božje ter njej na čast sezidali to cerkvico. Mnogo spominikov kaže, da so se prejšnji čas ljudje zaupno bližali temu kraju. To zaupanje se je ohranilo do najnovejšega časa. Zjutraj in zvečer se zbira tu mnogo pobožnih vernikov. Kdo pa bolj živahno in bolj vneto časti Madonno od Italijana?

Večer je že objel trudno zemljo, ko smo se bližali temu kraju. Kar se začuje glasno petje — Dante bi rekel:

Una melodia dolce correva
Per l'aer luminoso —

glasno petje tod navzočih vernikov. Peli so dobro znano, preprosto Marijino pesem. In s kolikim ognjem! Naposled, predno so se

razšli, zakličejo še vsi jednoglasno: Evviva Maria! Evviva! . . .

Ta klic mi je odmeval v srcu še kasno v noč, ko je potihnilo večerno vrvenje in drvenje po mestu . . .

Ali je pobožen, iz srca pobožen ta narod!

(Konec.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Lassalle je sovražil Avstrijo, ki mu je „omiki najsovražnejši državni pojem, ki ga pozna Evropa“. „Zamorca bi rad poznal, ki bi se poleg Avstrije belo ne svetil.“ Avstrija mu je „reakcijsko načelo“, najsovražnejši sovražnik vseh svobodnih mislij. Hujša mu je avstrijska vlada nego francoska, ker ta vendar „ni sklenila rimskega konkordata“.

Motil bi se pa, kdor bi sodil, da je vodilo Lassallea pri tem sovraštvu samo revolucijsko-svobodnjaško prepričanje. Glavni politiški cilj mu je bila velika zedinjena Nemčija. Velikonemške težnje, ki v naših dneh zopet krepko dvigajo glavo, so mu polnile um in srce. S Karolom Rodbertus-Jagetzow-om sta se v pismih razgovarjala, kako bo Nemčija dobila v svojo last turške pokrajine. Znamenito je za nas, da je bil tudi Rodbertus-Jagetzow komuniški teoretik, in da ne manjka učenjakov, ki Marxu naravnost očitajo, da je svoje nauke povzel iz njegovih spisov. Komunizem ga pa ni zaviral, da ne bi gojil veliko - nemških mislij. V nekem listu piše Lassalleu: „Nadejam se, da še doživim, ko bo pripadla turška dedščina Nemčiji in ko bodo nemški vojaki ali delavski polki stali ob Bosporu.“

Lassalle mu je odgovoril: „Kolikokrat sem jaz ravno to misel zastopjal pri svojih najboljših prijateljih, ki so me zato imenovali sanjača!“¹⁾

¹⁾ Ad. Wagner, Briefe von Ferdinand Lassalle an Carl Rodbertus-Jagetzow. (List 8. vel. travna 1863.)

Za zedinjeno Nemčijo se je Lassalle na vso moč trudil. L. 1860. je izdal „Demokratische Studien“, ki jih je pozneje priobčil z naslovom „Fichte's politisches Vermächtnis und die neueste Gegenwart“. V tem spisu razlaga, kako je mogoče zjediniti Nemce v krepki republiki. Kdor ga prebere, mu ni mogoče dvomiti o njegovem strastnem in skrajno oholem nemškem mišljenju.

Ravno tistega l. 1860. se je Lassalle zapletel v neko ljubezensko spletko. V tem oziru je bil vreden častivec Ulrika Huttena. Pohotnost mu je nakopala že preje hudo bolzen, ki ga je mučila do smrti, da je bil torej tudi v tem podoben Huttenu. Imenovanega leta se je seznanil z mlado Rusinjo Zofijo S o l u c e v n o. Hotel jo je imeti za ženo. Tega bi ne omenjali, saj imamo tacih zaljubljenih dogodkov v Lassalleovem življenju vse polno, ko ne bi ravno ta spletko kazala njegovega oholega in častihlepnega značaja. V svojem pismu, kjer ji tolmači svojo ljubezen, piše o sebi, da se zavoljo njega skoraj vsa družba deli v dve stranki. Jeden del meščanstva in ljudstva spoštuje, ljubi in celo ne redko časti Lassallea. Za te je on „mož največjega genija, skoraj nadčloveškega značaja, o katerem pričakujejo največja dela“. Drugi del, aristokracija in večji del meščanstva, se ga boji bolj kot kogarkoli in ga zato nepopisno sovraži. Če ga Zofija vzame, ji aristokratska družba tega ne bo odpustila; na drugi strani ji pa nebrojno ženskih ne bo odpustilo, da jo je tak

mož vzel in zavidale ji bodo zavoljo sreče, ki presega njene zasluge.¹⁾

O pravdi, ki jo je imel zavoljo grofinje Hatzfeldove, ji je pisal: „Nič Vam ne more niti približno pojasniti mojega elektriškega vpliva. Vse mesto, ljudstvo cele pokrajine je takorekoč plavalo na valovih navdušenja, vsi sloji, vse meščanstvo je bilo vneme pijano; ta dan mi je pridobil ob Reni sloves najboljšega govornika, in časopisi so nosili ta sloves po celi državi. Demokraška stranka ob Reni me je od tedaj priznavala za svojega prvega voditelja.“

O svoji pravdi v Düsseldorfu ji piše, da se je iztekla zanj „z ne manjšim sijajem“. Pošilja ji svoj tiskani govor, a ne omenja niti z jedno besedico, da tega govora niti govoril ni.

Tak mož je bil Lassalle. Zofija Solucevna je bila vendar toliko pametna, da ga je pustila.

L. 1861. je potoval s Hatzfeldovo po Laškem. Obiskal je vse revolucijske veljake. Na Capreri se je dalje časa mudil pri Garibaldiju in ga je vnemal za to, naj bi s svojimi prostovoljci napadel Dunaj. Zraven je koval svoje revolucijske namene. Ko se je vrnil domov, je butil brž s krepko agitacijo na dan.

Dne 12. mal. travna 1862. je imel v rokodelskem društvu v Berlinu znamenit govor „o delavskem programu“. V njem razvija v lepi besedi, da je četrti delavski stan istoveten s človeštvom in da je rešitev človeštva mogoča le s tem, da delavci pridobé državno moč v svoje roke. Četrtega stanú „stvar je v resnici stvar vesoljnega človeštva, njegova svoboda je svoboda človeštva samega, njegovo gospodstvo je gospodstvo vseh.“²⁾

Pot, po kateri morejo delavci dobiti vso oblast v roke, je splošna in direktna

¹⁾ Ob zadnji „ljubezni“, ki jo je imel s Heleno pl. Pönniger in ki ga je stala življenje, se je kazal ravno takega. Slikal ji je, kako se bosta vozila s šestimi belci v Berlin, ko ga izvolijo za predsednika nemški republiki.

²⁾ Arbeiterprogramm str. 38 v Bernstein r. t. II. zvezek.

volilna pravica.¹⁾ Najpreje si mora ljudstvo priboriti to pravico, potem dobode tudi vse drugo.

Lassalleov govor je vzbudil splošno pozornost. Državni pravdnik ga je tožil, da je ž njim vzbujal sovraštvo in zaničevanje ubožnih slojev proti premožnejšim. Dne 16. prosinca l. 1863. je bila obravnava v ti zadevi. Lassalle se je krepko branil, opiraje se na 20. člen v ustavi: „Znanost in njen nauk sta prosta.“ Dokazoval je, da je bil njegov govor strogo znanstven in da je zato obtožba ničeva. Toda nič mu ni pomagalo. Obsojen je bil na štiri mesece zapora.

To ga pa ni motilo v njegovih agitacijah. Poleg splošnega načrta, ki ga je razvil v imenovanem delavskem programu, je širil še neko drugo idejo. Ob njegovem času je bil namreč začel Schulze-Delitzsch v rešitev delavskih stanov priporočati razne zadruga: posojilnice, zaloge surovega blaga²⁾ in konsumna društva.

Lassalle se je temu uprl, češ da delavcem v ožjem smislu ne morejo take zadruga nič pomagati. Z ozirom na posojilnice in na zaloge surovega blaga je dejal, da bi k večjemu pomagale rokodelcu, ne pa delavcu. Proti konsumnim društvom je pa navedel te-le tri vzroke:

1. Delavci niso na slabem kot konsumentje, marveč kot proizvajavci, ker premalo dobé za svoje delo. — Ta dokaz ni posebno trden, ker je popolnoma gotovo, da so manjši konsumentje tudi pri kupovanju za življenje potrebnih stvari, ki jih morejo kupovati le v malem, velikrat oškodovani.

2. Železni ekonomski zakon³⁾, ki določa delavsko plačo, vpliva na to, da

¹⁾ Lassalleove misli so se ukoreninile med socijalno - demokraškimi pristaši. Boj za splošno volilno pravico je res postal prva točka delavskega programa.

²⁾ Te zaloge si je mislil Schulze-Delitzsch tako, da naj bi rokodelci združno naravnost kupovali surovo blago, ki ga potrebujejo za svoje izdelke, in si ohranili dobiček, ki bi ga imeli sicer prekupci.

³⁾ Ta železni ekonomski, ali kakor se navadno imenuje, železni plačni zakon (das eiserne Lohngesetz), je Lassalle nebrojnokrat po-

srednja delavska plača nikdar ne presega vsote, ki jo nujno potrebujejo delavci za življenje.

3. Zato bi konsumna društva, ko bi se splošno razširila, ne imela druge posledice, kakor da bi delavska plača v tisti meri padla, v kolikor ceneje in lože bi si dobivali delavci živila.¹⁾ — Tudi ta dokaz ni kaj vreden. S tem ne taji Lassalle koristij posamnih konsumnih društev, marveč samo za slučaj, če bi se splošno razširila in če bi — bil njegov železni zakon resničen.

Vsled tega odreka Lassalle vsako vrednost Schulze-Delitzschevim nasvetom za delavski stan in priporočja namestu njih združevanje, po katerem naj bi delavci postali sami svoji podjetniki. Delavci naj se zvežejo v proizvodjalne zadruga (Produktiv-Asso-

udarjal. Bil je njegov glavni dokaz proti kapitalizmu. Dokler vladajo liberalna gospodarska načela, pravi Lassalle, ni mogoče, da bi povprek delavec imel večjo plačo, nego je nujno potrebuje za življenje. To dejstvo, ki pa v celem svojem obsegu ni resnično, imenuje železni plačni zakon. — Po pravici se sklicuje pri tem na Adama Smith-a, Ricardo-a, I. B. Say-a, Malthus-a, Bastiat-a in John Stuart-Mill-a. Ti ekonomski pisatelji so namreč vsi stali na stališču, da je povprečna delavska plača jednaka proizvodjalnim stroškom dela. Proizvodjalni stroški so pa potrebe za življenje. V tekmovalnem boju med delavcem in delodajavcem je delavec slabjši. Zato pa skrbi delodajavec, da so delavčeve potrebe čim najmanjše.

Radi priznavamo, da je to res, če vlada neomejena konkurenca. Toda država ima pač pravico in dolžnost, da tu poseže vmes in jo omeji na korist slabjšim. Zakoni o delavskem varstvu so tako omejevanje. S tem pa se razruši imenovani železni zakon in se dokazuje, da človeku ni treba biti socijalnemu demokratu, če hoče pomagati delavskemu stanu. Trditve, ki jih je spravił Lassalle na dan s svojim železnim zakonom, dokazujejo samo to, kar tudi mi brezpogojno priznavamo, da je namreč neomejena konkurenca škodljiva in krivična.

Marx je pobijal železni zakon s svojega stališča. Po njegovi misli je namreč razmerje med delavcem in delodajavcem popolnoma krivično; zato po pravici trdi, da je dokazovanje „železnega zakona“ nazadovanje v socijalno-demokratskih načelih.

¹⁾ Offenes Antwort-Schreiben an das Central-Comité zur Berufung eines allgemeinen deutschen Arbeiter-Congresses zu Leipzig str. 419 — 428 v Bernstein II. r. t.

ziationen), sami naj ustanavljajo tvornice, sebi naj delajo, sami naj seveda imajo tudi ves dobiček. Da to zmorejo, naj jim pomaga država. Če jim dá na Pruskem 100 milijonov tolarjev posojila, lahko prično in brez dvojbe dosežejo, kar želé.¹⁾ Štiristotisoč delavcev bi se lahko združilo s tem kapitalom v produktivne zveze.

Lassalle je tako goret za svojo idejo, da se je resno razgovarjal z Bismarckom o teh 100 milijonih. Nasprotnikov je imel veliko, toda s svojo zgovornostjo in neutrudljivo agitacijo je vendar vnel ljudstvo za svoj načrt. Nekaj poskusov se je tudi rodilo po tem načrtu, katerih nekateri dobro uspevajo. Splošno pa je bilo uspehov le malo.²⁾

Agitacija mu je bila od l. 1863. tem ložja, ker je takrat ustanovil „splošno nemško delavsko društvo“ („Allgemeiner deutscher Arbeiter-Verein“). Dne 23. vel. travna je v Lipskem sestavil pravila. Društvo je naglo rastlo. Lassalle mu je bil predsednik. Izmed mnogih govorov, ki jih je imel v agitacijske namene svojega društva, je posebno znamenit govor „o treh znakih javnega duha“.³⁾ V njem je vlado in poslance na vso moč šibal. Državni pravdnik ga je tožil, in pri prvi obravnavi je bil obsojen v ječo na jedno leto. Pri drugi obravnavi v Düsseldorfu dne 27. rožnika l. 1864. so mu znižali kazen na pol leta. Njegov zagovor je zato posebno zanimiv, ker se sklicuje na mogniškega škofa dr. Emanuela Kettelerja.

(Dalje.)

¹⁾ Arbeiter-Lesebuch str. 557—560.

²⁾ V svojem boju proti Schulze-Delitzschu je spisal Lassalle knjižico „Herr Bastiat Schulze von Delitzsch sammt den dazu gehörigen Annexen. Berlin 1864“, ki se po pravici imenuje njegovo glavno ekonomsko delo. S pravnega stališča je že preje dokazoval svoje komuniške ideje v spisu „Auszüge aus dem System der erworbenen Rechte. Leipzig 1861“. V svojem Bastiatu se pa peča strogo z gospodarskimi vprašanji o kapitalu in delu. Obširno pojasnjuje svoje produktivne zveze in zlasti krepko pobija liberalna gospodarska načela. To njegovo delo je še tudi za naš čas zanimivo.

³⁾ Die Feste, die Presse und der Frankfurter Abgeordnetentag. Drei Symptome des öffentlichen Geistes. — Düsseldorf. 1863.

Književnost.

Slovenska književnost.

Popevčice milemu narodu. Anton Hribar Korinjski. V Celji 1898. Tiskal Dragotin Hribar. 16°. Str. 208. Cena 1 gld. — Nalašč se nismo oglašili med prvimi ocenjevalci te lepe knjižice. Saj je pesnik Anton Hribar v tako ozki zvezi z našim listom, da skoro moremo reči: Ocenjujoč Hribarja ocenjuje „Dom in svet“ samega sebe. Vendar presrčni sprejem, s katerim je počastilo občinstvo te pesniške proizvode, nas vsposodbuja, da izrečemo tudi mi svoje misli o teh pesmih, tem odkritosrčneje, čim bolj se zavedamo, da govorimo prijateljem in znancem — občinstvu in pesniku.

Pesnik podaje tu le del svojih pesmij, večje pesmotvore je za sedaj odložil: upamo, da jih sčasoma zbere v podobnih izdajah. Kar imamo sedaj pred seboj, so pesmi: lirske, balade, romance in junaške. Tako jih je razdelil pesnik sam, dasi ta razdelitev v pesmih samih ni prav utemeljena. Hribarjeva pesniška individualnost je jednotna, izvirna in prešinja vsako njegovo pesem, tako da se pri njem lirika, epika in didaktika strinjajo v neki skupni, samo njemu lastni pesniški tvorbi, katera sloni na poljudnem pripovedovanju. Bistvo njegove poezije je narodna epika. Na tem polju se giblje najprosteje, tu mu teče beseda najglaje, in čim bolj se oddaljuje od tega prirodnega mu predmeta, tem negotovjši in plitvejši je. Hribar ni pesnik refleksije: pri njem je vse konkretno. Ne lire! „Gusle in tamburo“ naj bi bil knjigovez v zlatih obrisih pritisnil na čelo Hribarjevim popevčicam!

Očitala se je našemu pesniku že gostobesednost. Da, Hribar je gostobeseden, ker je epik. Nobena pesniška oblika ni modernemu duhu, kateri je zavel zadnji čas v poeziji, tako nasprotna, kakor epika. To je pač naravno. Epika je objektivna, simbolizem pa je subjektiven; epika mirno, polagoma razvija dogodke, dekadentni simbolist pa pozna samo svoje temne, nejasne afekte; epik mora biti jasen in prozoren, njegove črte morajo biti razločne, kakor obrisi mest in rek ob poldnevem solncu, moderni pa gleda v megli, diha v soparu, sanja v simbolih. Epik si ne ustvarja novega sveta, ampak iz ljudstva zajema osebe in jih obdaje ali z bajeslovnim ali z legendarnim ali z junaškim sojem, dekadent pa ima sam v sebi neki kaotični mikrokosmos, v katerem čuti še nimajo oblike, misli ne luči, volja ne moči.

Ne, z modernimi pesniki Hribar nima nič skupnega. Ta tok je šel mimo njega, kakor megla mimo hrasta na gori; Hribar se ob njem ni nič pokvaril in se od njega ni nič naučil.

Naš pesnik ne meče silhuetnih simbolov na blede stene, ampak zložno se vsede med družino za kmetiško peč, prižge pipo in začne:

Lasje mi vstajajo na glavi,
Tak krut zločin mi zgodba pravi . . .

Ali pa:

Nikar ne misli, da je laž,
Kar pravil mi je kmet Andraž . . .

Ali pa:

Župani modro oče Luka . . .

Ali pa:

Leži, leži gozdič prostran . . .

Nato se vrsti zgodba za zgodbo o polhu liščku, o sovi povražici, o povodnem možu, o vragovi nevesti, o desetem bratu, o divjih deklicah . . . počasi in široko in razločno, kakor govoré možje ob zimskih večerih v zakurjeni hiši, ko imajo čas. In na koncu kak nauk za ženske ali otroke — tu in tam seveda — ali bravcu preseda, ker ni pri mestnih ljudeh v navadi taka beseda? Naj se zamisli v pesnikov „milieu“, in bo videl, da se mu podá, kakor amen v očenašu . . .

Kot spomini srečne mladosti zdé se čitatelju ti preprosto najivni odmevi prave narodne poezije. Ali so to odmevi? Tako neprisiljeno in odkritosrčno se glasé, kot bi bili neposredno privreli iz naravnega vira tvorne ljudske domišljije, a vendar-le so istiniti blagglasni odmevi, na umetnem vrtu vzgojene cvetlice, katerim pod milim nebom na rodni trati hladne sape nove dobe ne dadé poganjati. A ljudstvo jih pozdravlja in si jih prisvaja; ne poznamo pesnika, katerega pesmi bi preprosto ljudstvo rajše bralo, nego te. Saj jih umeva, saj se vzbujajo ob teh pesmih v ljudski duši sozvočni glasovi. Pesnik z obrestmi vrača narodu, kar je prejel od njega; izposojena narodna last se v njegovih rokah ni pokvarila, se ni bistveno izpremenila, ampak oblažila, olikala in okrasila. Po pravici pravi sam:

Saj pesmic mojih naša so glasovi.

Rekli smo, da je Hribar vseskozi konkreten. Njegova poezija ima trden temelj, in ta je dvojen: Naše domače ljudstvo 1. v svojem mišljenju in 2. v svoji zgodovini.

Ljudsko mišljenje in naziranje je v bistvu krščansko, samo v nekaterih izrastkih se oddaljuje od krščanskega naziranja. Mrzli racijalizem in kruti pesimizem, katera sta postavila neprodarno steno med novejšo pesništvo in krščansko misel, sta tuja ljudstvu. Le v dveh panogah narodno pesništvo rado preskoči meje krščanske nravnosti: namreč v ljubimskih in pivskih pesmih — bolj zaradi slabosti, nego zaradi zlobe.

Hribar se je polastil vesoljnega zaklada, kateri je shranjen v narodnem blagu kakor zlato v lončeni, s pisanimi čarami preprosto okrašeni posodi. Toda pesniška razsodnost in npravna rahločutnost sta izločili pleve in ljuliko od klenega zrnja, in reči smemo, da Hribarjeva pesniška zbirka spada med one redke dragocene knjige, katere smemo dati v roke vsakomur z lahko vestjo.

Narodna epika ni mrzlo pripovedovanje, ampak se ogreva ob religioznih idejah. In tu ni izbirčna, ampak pušča domišljiji prost vzlet. Legendarni in bajeslovni element jo poji in obdaje. In ta zrak diha Hribarjeva poezija. Najrajša se giblje v staroslovanskem bajeslovju, a v pričujoči zbirki se ni izognil grški mitologiji. Pa o tem bomo imeli morda kmalu priliko govoriti obširneje, če gosp. Hribar izdá svoje ostale pesmotvore.

Domača zgodovina mu je podala mnogo hvaležnih predmetov. Pet junaških pesmij v tej zbirki mu je navdihnila poleg mnogih drugih. Hribar je najplodovitejši slovenski epik, da, tako odločno in skoro izključno epskega značaja nima nobeden drugi med našimi pesniki. Celó v lirskih pesmih ga premaguje epska narava, da se naslanja na objektivnost, tudi kadar hoče biti subjektiven. Kolika razlika v pesniški koncepciji je med njim in med Medvedom! In vendar sta oba odlična v svoji vrsti.

K tej notranji vsebini najde Hribar vedno svežo, živahno pripovedno snov, katera se mu kar sama razvije v romanco ali v balado. In tudi tu je pristno naroden, pravi Dolenjec v osebah, šegavosti in v jeziku. Njegovi junaki ne blodé po Bagdadu in ne poznajo orijentalških barv in dišav, niso učeni v alegorijah, zlobna strupena ironija realizma in bolehavost dekadentizma jim je tuja. Ali hočeš poznati Hribarjeve junake? Čuj!

Res ga ni dekleta,
Kot je naša Meta . . .
Ni ga korenjaka,
Kot sosedov Jaka . . .

Zdravi, krepki ljudje so njegovi junaki, njih lice je mleko in kri. Njegovi roparji so doma ob Krki in Kolpi; njegovi vitezi gospodarijo po dolenjskih gradovih; njegovi kmetje pa po domače modrujejo in se ženijo, romajo in orjejo, poštenost spoštujejo in včasih koga ubijejo; njegove žene so skrbne pri peči in v hlevu, in dekleta mu predejo in šivajo in pred povodnim možem trepetajo. Vsi so poštene duše, ki se Boga bojé in v strahove verujejo. Za ubijavce in skopuhe, za sleparje in preširna dekleta pa so pogubni prepadi, potresi in smrt, če ne pride celó sam vrag ponje. Da so veliki zgo-

dovinski dogodki na domačih tleh mikali pesnika in se mu kar sami ponujali, da jih pretvori v junaške speve, je pač umevno: Slovenskih knezov izgubljeno žezlo, poraz Japodov, boj pri Vogastogradu in pri Sisku zastopajo v tem zvezku junaške opeve. A Hribar nikakor ni poetični kronist: Krški zmaj med zgodovinskimi pesmimi priča, da se tudi tu zgodovinska istina z bajnimi tvorbami spaja v ono romantično zmes naravnih in nadnaravnih sil in prikaznij, katera je že od nekdanj bila najplodnejše polje pripovedni poeziji.

Bojna tromba in rjojenje zmajev pač odmevata iz mnogih pesmij, a najljubši nam je Hribar, kadar svira na pastirsko piščal:

Trobi, vriščé Miha,
Hrib in dol odmeva . . .

Ščinkovec crčinka . . .

Take so te popevčice. Učene niso, bahati se nečejo, žaliti ne marajo nikogar. Kdor misli, da je poezija anatomija življenja ali fizijologija živčevja, naj jih nikar ne bere, bil bi jim krivičen. Kdor pa ljubi poezijo, kakor godec svoje gosli in vrtnar svoje cvetke, kdor hoče, da se po dnevnem trudu njegov duh ojači in razvedri ob pesmicah, kakor se ti prsi razširijo, če stopiš iz temnega zidovja na zeleno trato ali v vonjavo šumo — ta jih naj bere, in vesel jih bo.

Jezik Hribarjev je čist in gladek. Umetna opipljenost pa nikakor ni pogladila vseh grč prostonarodne govornice. Mislimo tu na nekatere krepke domače izraze, kateri se zdé v salonu neolikani, a se pod domačo lipo v zaupnem govoru slišijo nepri-siljeno in dovtipno. Pustil jih je nalašč, zlasti v polnozvočnih rimah; vsebini njegovih popevčic so prikladni in nikdar ne prestopajo meje med poljudnostjo in nedostojnostjo. V pesniški meri pa je spreten, kakor malokateri slovenski pesnik. Kakor šumljajoč vir žene svoje valčke, tako mu vrejo vrste in kitice na dan. A ob tem včasih trpi vsebina. Zlasti pri nekaterih novejših pesmih se nam zdi, da jih je vrgla na papir navada in ne pesniška inspiracija. Upamo tudi, da bo pesnik še napredoval in se vspenjal više, da bodo mlade popevčice dozorele v dovršene umotvore. Mi to v istini upamo, ker Hribarjeva bogata pesniška narava nikakor ni izcrpana, ampak hrani v sebi še veliko tvorno moč. Na pesniku samem je, da jo z ukom pokrepi in z novimi idejami oplodi.

A čemu bi čitateljem kazali prihodnjost? Saj imamo Hribarja med sotrudniki; on še peva in „pesni“. Tu v našem listu, dragi čitatelj, ga čitaj in čislaj!

E. L.

Pogovori.

Gosp. *Josephus*. Vaša pesmica „Nekdaj“ ni jedna izmed najzadnjih, to je res. Čustev „zlivate“ v njej prav dovolj, in tudi lepa so ta čustva, da nam ugajajo. Koga ne bi ganila misel na „ljubo mater svojo“, ki je imela največje veselje s sinom in stavila vse upanje za bodočnost svojo vanj, pa jo vzame smrt in „Na grobu danes srce plaka moje“. Ideja, pravimo, je lepa, toda manj pripravna je oblika, ki ste vanjo „zlili“ to svojo idejo. Poglejte précej prvo kitico:

Ko v tvojem sem naročji snival;
Drugače pač je vse sedaj — — —
Takrat blagosti le sem vžival!

Kaj ste povedali v tej kitici? Malo egoizma, pa tako splošno in „po čez“ povedano, da pravega čustvovanja z Vami človek gotovo ne more dobiti. Ko ste „snivali v materinem naročju“ — da! takrat sploh ste bore malo vedeli, da-li ste srečni ali ne, in da je „vse sedaj drugače“. V čem je tu poetiška misel? Tudi v drugi kitici, ki je sicer boljša od prve, so le bolj besede. Da materi pravite „Ti bila meni vsa si slast“ — je že nekaj, a je jako okorno povedana. Poglejte še tretjo kitico: „Takrat še skupno sva hodila — Le k tebi stegal sem roke, Jedino ti si me ljubila: Za tabo plakam zdaj solze.“ To je kitica, besede so tudi, toda misel me ne more kar nič ogreti, prav nič navdušiti, ker je tako prosto prozaično povedana, da sva namreč „takrat še skupno hodila“ itd. V četrti se niste nič spotaknili, ko Vam je „na poti“ bila jedna stopica v prvi vrsti preveč, jednako v zadnji vrsti pete kitice; v šesti pa ste že kar pozabili prejšnje merilo in obliko. „Miruj srce — — — no! le utripaj“, zapovedujete kar v jedni sapi srcu; potem lahko mogoče, da ne ve, kaj bi to srce storilo, da Vam bo bolj všeč.

Tako! Ker ste želeli „blagohotne sodbe“, povedali smo jo Vam prav nepristransko. Vidite sami, da „godna za ponatis“ res ni. Lirski pesnik mora znati svoja čustva, blaga in srčna, tudi zeliti v blag in srčen spev, da bo imel učinek na bravca tak, kakor ga hoče in mora imeti lirika.

Gosp. *Rebrov*. Ubožec ste Vi in res pomilovanja vreden popotnik, ki „Sreče nedolžne Sam več ne dobi“. Zato se priporočate v molitev mlademu dekletu, ki „Prošnje

nedolžne Izročča Bogú, Da vrnil bi kmalu
Se nekdo domú“ — —. In kje moli?

Visoko ob gori,
kjer pot se delí,
se v svitu večernem
star križ še žarí.

Pod križem ob góri
pa dekcle mladó
v molitvi goreči
kleči tam samó.

Izkušali smo si v mislih narediti sliko ob Vaših besedah. Beró se gladko res te besede, a ni kdo vé kako mojsterska slika. Premislite sami! Visoko ob gori se deli pot . . . in križ ob gori star se še žarí. Tako delajo mladi pesniki res; da le lepo besedo dobé, ki zveni nekako lepo, pa bodi misel kakorkoli že. Kar zapišemo, mora biti premišljeno. — Sicer manjka v zadnji vrsti predzadnje kitice tudi jednega zloga. Kaj ne: jeden več ali manj, kaj za to!

Gosp. *Vasilij Ivanov*. Sonet „Na strijčevem grobu“ ni pod nič. Sicer se niste v obliki držali Prešernovega soneta, ki veže tudi 6. in 7. vrsto z 2. in 3., a bere se dokaj gladko Vaš sonet, zato Vam bo morebiti všeč, da ga tukaj nepremenjenega priobčimo.

Na strijčevem grobu.

Kako je miren prostor ta nocoj,
kjer mnogi spava vekovéčni sen . . .
tu križ lesen je, tam pomnik kamnen —
z neba jih zvezd obžarja jasni soj.

In ti tu snivaš blažen, svet pokoj!
O daj tihotni grob ti večni mir,
o bodi ti gomila sreče vir,
ki bíl z življenjem si in s svetom boj!

S sebičnostjo ti plačeval je svet,
ker si v ljubezni sebe mu daril,
ker ljubil si trpinov jadni roj . . .

V srca se vselil je sovraštva led,
zavisti ja je temni mrak ovil — — —
zato le snivaj v grobu svet pokoj!

Druga pa: „Buddha na potovanji“ je bolj „narejena“. Kažete sicer dobro misel in nekaj socialno razpoloženega srca, toda prikupili se ž njo bodete, mislimo, malo. Ker prvič nam ni, da bi nas ravno Buddha moral učiti „morale“; drugič je le malo čitateljem

znano, kdo so bili „vajsjas“, „kšatrijas“ itd.; tretjič je konec, recimo, jako preprost za veliko misel, ki ste jo v celi pesmi izrazili. O vemo, da ste hoteli reči in bodete se tudi zagovarjali: to je ironično. Prav, prav; a z ironijo se vsi ti nedostatki, ki jih nam slikate v pesmi, ne odpravijo. Ergo —! ne bodete zamerili, da tako sodimo o Vaši drugi pesmici.

Buddha na potovanji.

Z neba je stopil spet na zemljo Buddha,
deželo indsko je prepotoval . . .
in gledal je, kako še ljudstvo žije,
ki vere svoje mu je žar podal.

Že mesta vsa in vse vasi in trge,
doline vse, višine zrl je vse . . .
najmanjšo kočo bornega džandalas,
in templje zrl božanstev je krasné.

In zrl bogatce je in siromake,
Brahmane, vajsjas, kšatrijas¹⁾ je zrl . . .
Začutil v srci je nezadovoljnost,
nevolje mrak mu lice je zastrl.

Učil nekdam enakost vseh ljudij je,
veleval potrpljenje v bolih vseh . . .
veleval usmiljenje do jasnih bratov,
veleval je ljubezen pri ljudeh.

A zdaj? — Ljubezen sveta je zamrla,
Usmiljenje je zginilo z zemljé . . .
mogočnejši človeštvu gospoduju,
In ljudstva suženjsko se pokoré.

In bolj nihče več nositi neče,
upor usodni vzbuja se povsod . . .
sebičnost hladna in sovraštvo zlobno,
zavist podéduje od roda rod. — — —

Užaljen Buddha zrl je zemljo tožno,
in kakor v sanjah stal sred ceste nem . . .
tu pot nekdo ošabno mu zastavi
Rešévaje — denarniški problem.

Gosp. *Radomir*. „Gospod urednik! Pošiljam Vam prvo moje delo.“ Prijatelj, tako začenjate svoje pismo, in mi, ki smo je začeli brati, smo précej zmajali z glavo, češ: slovnice bo treba, slovnice temu mlademu pesniku. Prosili ste dalje, da naj kmalu pregledamo pesem, če je za tisek, če je „epska“ pesem, če je metrum pravi, če se je obnesla, če je prava oblika papirja, če pišete na pravi strani itd. Bože, toliko vprašanj — komaj potrebnih za to „epsko pesem“. Je nekaj epskega v njej, ker se pripoveduje res neko dejanje, strašno dejanje, grozna balada! Zato

¹⁾ Zakaj pišete: vajsjas, kšatrijas? Ali hočete tako izraziti množino v slovenščini? Tako je pač po nemško, a ne slovensko.

je že napis precèj strašan: „Pustite mrtve pri miru!“ Pijanec gre vinjen domov; „skozi“ njivo mrtvaško ga pelja pot. Žena ga skrbno ustavlja, a za plačilo jo prav po domače odlikuje z „babo“ in „šembrano srako“ — kar pač taki pesmi pristoja malo. Pa zadene z nogo ob kosti: o čudo! pred njim stoji človek in mu pové, da bo jutri nepovabljen prišel na gostijo, da bo plesal ž njim. In res:

Dné družega je vse k poroki hitelo,
da ženina vidi in družbo veselo.
Nobeden gledalec ni vedel seveda,
zakaj tako ženin prestrašeno gleda.

Pri mizi popoldne svatje so zbrani.
Kar glas se začuje: „O ženin le vstani!“
Preplašen ves ženin k vratom hiti;
pa gost ga neznani že trdo drži.

In nazadnje ga prisili, da parkrat zplešeta; toda komaj je „godec napel meh“, je „gost, strahovito delo začel“. In to delo? Vrže ob zid ženina,

In kosci od trupla ležijo po tleh.
V hiši le groza; utihnil je smeh.

Tako! Čudno bi bilo, če bi se mogli svatje smejati temu groznemu „delu“. Ne gledé na tehnično nedostatnost kakor dela mrtvečevega, tako tudi dela Vašega; ne gledé na to, da ste porabili prav dober papir in tudi „prav pisali“: smo se mogli in morali vendar smejati tej sicer strašni povesti. Zato Vas prosimo — ker pravite, da mislite „še več podobnih pesmij zložiti, ker veste dosti pravljic“ — zato Vas prosimo, pravimo, da prepustite to delo morebiti komu drugemu, ali pa odložite za poznejše čase. Ampak: brez zamere!

Gosp. *Vasilij*. Tu je nekaj! Pametne misli, lepa beseda, pazljivost, ki jo rabite pri merilu in rimi — vse kaže, da ste si k srcu vzeli naš opomin iz lanske ocene. Prav tako. Ne razdirati: pomagati, popravljati nam je mar s temi opombami. Če včasih morebiti tudi kaka bolj pikra in osoljena pride, mora dotičnik pomisliti, da ni ravno samo za njega ta „pogovor“, ampak tudi za druge brave „Dom in svet“-a, ker tudi ti, kot plačniki, imajo pravico do — platnic. In dolgočasno bi bilo, da govorimo samo v tonu kakega profesorja za nje. Zato nam je ljubo, ljubi mladi gospod, da se niste ustrašili prve sodbe naše, temveč ste nam iznova poslali nekaj pesmic s prošnjo, da sodimo prav ostro. In zato bomo prav ostri!

(Dalje.)